

אדר תשס"ט, מרץ 2009

לב לוב 5

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

בית המורשת
המחודש

מלך לאחיו יוצאי הקהילה בארץ ובחולות

דבר העורך

לסיום משהו מהמקורות, קצת על אדר וקצת על ניסן, אדר זה עתה חלף, מציינים שבחודש זה היו מברכים על הכלים, מה הפרוש? בית הדין היה מכריז שייעקרו מן השדות כל גידולי הכלאים, בטרם יגיעו בגודלם לשיעור האוסר את כל התבואה.

האם ידעתם בחודש אדר שנת תקפ"ו - 1826 הוקמה מדינת היהודים "אררט" ליד בופאלו שבארצות הברית ע"י מרדכי עמנואל נח, סיפור מענין.

בחודש אדר תרע"ח 1918 הוקם הגדוד העברי הראשון ע"י ז'בוטינסקי וטרומפלדור באלכסנדריה שבמצרים.

באדר תר"פ 1920 הוחלט על הקמת הגנה עברית על ארץ ישראל.

ראש חודש ניסן הונח הבסיס למשכן במדבר, על זה חוגגים אחינו את ה"בסיסה" כולם עם האצבע בתוך הכלי בבסיסה ונוסכים שמן על האצבע. ראש המשפחה מחזיק מפתח ומברכים:

"יא פת'אח בלא מפת'אח, יא עטאי בלא מננא, אראקנא וראק מננא וראק לעביד כוללנא"
(תרגום: הפותח ללא מפתח הנותן ללא תמורה, הוא יעניק לנו ירעיק מאיתנו ולכל הסובבים).

ב' בניסן שחטו בימי המקדש "פרה אדומה" והכינו מי-חטאת לטהר טמאים לכבוד חג הפסח.

יד' בניסן מברכים אחת ל-28 שנים עם הנץ השמש "על חידוש החמה", כלומר, לנקודה בה הובקעה ברקיע-השמים במעשה בראשית. אך זה נדיר, עד כה זה קרה פעמיים, פעם ביציאת מצרים ופעם בניה בשנה בו צמה אסתר המלכה. השנה שנת ה'תשס"ט - יחול בערב פסח, יתכן ופעמי הגאולה מברשים את בואו....

לסיום, אנו שמחים לשבת אחים גם יחד, **כנס שלישי של הלבולביאדה**, הראשון באילת, השני בנהריה, הפעם בטבריה.

לפני שנתיים בחודש מרץ 2007, בעת ההיערכות לכנס הראשון, לא ידעו המארגנים, שהם יו"ר הארגון מר מאיר כחלון ויו"ר ועדת אירועים מר רחמים חסון, עד לרגע האחרון מה תהיה ההיענות ומה יהיה הסיכוי למלא את 130 החדרים (הזמנות, ביטולים, תשלומים וויכוחים). אך אמונתם ועקשנותם הביאה לכך, תודה לאל, שבכנס הנוכחי אשר יתקיים ב-26-28 במרץ, השתא בטבריה, כל ה-228 חדרים מלאים ואין מקום לסיכה והכל חודשיים לפני המועד. יש כיום למעלה מארבעים זוגות בהמתנה ואין אפשרות לקבלם, איתם הסליחה!

אני תקווה, שבשנה הבאה נשריין מלון שלם על כל חדריו, אשר אליו יבואו מכל קצווי העולם **לכנס עולמי של יהודי לוב בארץ ובתפוצות** ונשיר: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" אמן!

נחצ'ה - נחום גלבוע

בראשית דברי אבקש את סליחתכם על האחור בהוצאתו לאור של רבעון זה. זה לא סוד שהיו אי אלו אירועים אשר נקראתי אליהם בצו 8 ובסדר העדיפויות שהוכתב - הכל נידחה. יחד עם זאת, מיד שינסו מותניים ותוך פרק זמן קצר אנו נדביק את הקצב. אבל לשם כך אני צריך את עזרתכם, בהבאת סיפורים ששמעתם או חוויתם בבית אבא. כל סיפור שתמצאו לנכון - שלחו לי בדואר אלקטרוני, ואני אגיע להיפגש איתכם עם שאלות מנחות. כך היה עם סיפורו של שמעון דורון (דעדוש) מבית אבא, וסיפורו של הטייס אל"מ א.ח. שניהם אנשים מרתקים עם סיפוריהם. האחד על החיים בלוב, סיפור שמלווה במסמכים מעניינים, והשני - סיפור הלקוח מתוך החיים והמציאות בארץ, במסגרת פעולה נועזת במלחמת לבנון הראשונה, שלו קראתי: "גיבור בעל כורחו" שניהם "וולאד בלאדנא" על זו גאוותנו.

אופיו של כתב העת "לבלוב" ייחודי מאוד. כתב עת המביא לידי ביטוי סיפורים של אנשים יוצאי הקהילה, העושים חיל בארץ ובחו"ל בכל תחומי החברה, סיפורים חיים של אנשים החיים בקרבנו והם בשר מבשרנו. אנשים נפלאים שכל קהילה הייתה מאמצת אותם בחום, באהבה ובגאווה.

כתב העת לבלוב אינו מתיימר להיות כתב עת עדכני לאירועים בבית המורשת, כי הוא מופיע במתכונת של "ג'ורנל" איכותי, מושם דגש רב הן על המראה הפנימי והחיצוני, איכות דפיו ושילוב צבעיו כפי שרואים מהווים מתכון מנצח, עדות לכך מכתבי התמיכה, שהגיעו ומגיעים למערכת מכל גווי החברה, מחממים מאוד את ליבי.

המאמר על רבני לוב לדורותיהם מאמר מרתק אשר הפך את ג'ו ואביו דוד יבל"א כותבי המאמר לברי סמכא במחקרם. עבורי הם אורים ותומים. לאות הערכה על עבודתם המסורה זכו לקבל את אות "יקיר העדה" ביחד עם רפאל זרוק שלום סלע (סלהוב), יהודה כחלון ופנינה פאטיאן חלפון. מבקרי בית המורשת לבטח שמו לב לשינויים היפים שנעשו בכניסה. לחשוב, שאך לפני עשור, היה זה מבנה קטן ומוזנח, מקבלי ההחלטות אז, שרוחם לא נפלה ואט אט הביאוהו עד היום, ללא ספק מגיע להם ישר כוח, בו בעת לא הרפו מלחזק גם את המורשת. היום, הבניין הפך למשכן של כל יוצאי הקהילה, והכל, ע"י קומץ מתנדבים, שבאים מרצון ומאהבה, אני אתמיד להעלותם על נוס, כי הם ראויים לו.

שמעו של המוזיאון בבית המורשת יצא למרחקים, ולפני כחצי שנה, קיבל את ההכרה הבינלאומית של התאחדות המוזיאונים באירופה על יהדות, כיום המוזיאון הינו שווה מעמד ככל המוזיאונים באירופה. ניתן להיווכח במכתבה של מנהלת מוזיאון היהודי של רומא הדר' דניאלה די קסטרו אנו מודים לה על כך, כן תודה לחבר הנהלת הארגון ויו"ר הועדה לקשרי חו"ל ג'אק ארביב (המכתב כתוב באנגלית)

I have good news.
The candidacy of Or Yehuda as affiliated member was discussed, and they asked if someone knew you and could endorse your submission.
I was very happy to do it, and they trusted me, since the assembly voted yes.
Your museum is now an Associated Member of AEJM - congratulations!
I am looking forward to meeting you for the next congress in Athens, in November 2009, and then in Rome for the 2010 congress.
Yours,
Daniela Di Castro
Direttore, Museo Ebraico di Roma
Lungotevere Cenci (Tempio), 00186 Roma (IT)

ה"קרצעה" אמצעי תחבורה בטרופולי לפני הסקסי

חברים הנותנים מזמנם לבית המורשת

חברי הנהלה (בעלי תפקידים)

1. כחלון מאיר - יו"ר הארגון 052-6567889
2. בריגה יצחק - סגן יו"ר הארגון 054-6729113
3. ארביב מימון - גזבר הארגון 054-5211028
4. עו"ד יעקב נחום - יועץ משפטי של הארגון 050-5714500
5. נחום רפאל - אחראי בינוי ופיתוח 6459628-050
6. עו"ד בן תורה צורי - יו"ר ועדת תקנון הארגון 052-2896880
7. יוסף מימון - יו"ר ועדת כספים 050-4545186
8. חסון רחמים - יו"ר ועדת האירועים 050-5353820
9. זרובק רפאל - יו"ר ועדת בתי הכנסת 054-7723819
10. ארביב זאק - יו"ר ועדת קשרי חוץ 054-4281133
11. כחלון רמי - יו"ר ועדת קשרי קהילה 052-3407277
12. תשובה יצחק - יו"ר ועדת ביקורת 052-3635629

חברי הנהלה פעילים בתורניות

1. אבי פדהצור - מנהל ואוצר המוזיאון 054-9789112
2. יעקב חג'ל לילוף - מנהל המכון ללימודים ולמחקר 054-5680215
3. ציון נעים - מזכיר הארגון 052-6567425
4. אפרים תייר - ליווי והדרכה 052-2542970
5. סרור אלי - צילום והדרכה 052-6567886
6. משה זגדון (זיג) - מערכות בטיחות 050-4522005
7. בנימין דורון - ליווי והדרכה מ"מ יו"ר ועדת כספים 054-4455843
8. דוד ארביב - ליווי והדרכה 052-3904243

פעילים מתנדבים (שאינם חברי הנהלה)

1. גב' תקווה יולדרי - פורום נשים 050-4858580
2. גב' טבול דבורה - רכזת הדרכה ותכניות חינוך 050-2906963
3. הדדי ראובן - עוזר לאוצר המוזיאון 03-5061381
4. שמואל ישראל - ליווי והדרכה 050-2274209
5. גורן מיכאל - ליווי והדרכה 050-5554856
6. גז פורטונה - ליווי והדרכה 052-3446444
7. דנון דינה - ליווי והדרכה 050-3582143
8. ורנר (כחלון) אהובה - ליווי והדרכה 054-5754420

פעילים אזוריים:

- ניסים לחמיש - הפצה, אזור הצפון 052-3606054
שמעון מכלוף - הפצה, אזור אשקלון 054-2452140
ניסים חדד - הפצה, אזור אשדוד 050-5294591
יהודה כחלון - הפצה, אזור אשקלון 052-8375111
יוסי זרובק - הפצה, אזור בת ים 057-3102606
מנסור (גואטה) רחל - הפצה, אזור חולון 052-2750577

מזכירה - אוסנת ביטון

מאמרים

3. דבר העורך נחום גילבוע - נחצ'ה
4. דבר היו"ר - מאיר כחלון
5. יוסף דעדוש - 73 שנה של פעילות - שמעון דורון
9. גיבור בעל כוח - נחום גילבוע - נחצ'ה
13. ברג-בלון רוחות רפאים - ראול טייטלבוים
14. ר' יהודה דוד קמחי - יוסף בן דוד ג'אן ג'עאן ודוד ג'אן ג'עאן
19. ערב מקהלה - ציון בעדש
20. הפתגם - בכור ג'עאן
22. סיפורים מבית סבתא צ'צ'ה - מאור שלג
23. האם אנחנו יכולים להציל את עצמנו? - טוני ג.
25. אירועים בקהילה ועל הקהילה - יעקב חג'ל לילוף
27. תמונות ומכתב ממנכ"ל המשרד לגימלאים - ד"ר אבי ביצור
28. מפגש עם השגריר האיטלקי לואיג'י מטיולי - יוסף ז'וז' מימון
29. בית עלמין במונטה סאן סבינו - ג'אק ארביב

28. Incontro con l'Ambasciatore d'Italia- Joseph Mimun

29. Cimitero Ebraico di Monte San Savino - Jack Arbib

30. Visita in Libia - il Messaggero - Eric Salerno

33. Maccabi Tripoli-Albora - Ariel Arbib

34. Sono Sergio Bianconcini, architetto - Bianconcini Sergio

35. "il Ghesi" non piace ai Tripolini - Hamos Guetta

מייסד ועורך: נחצ'ה - נחום גילבוע

עיצוב והפקה: מתי גילעד

דפוס: אלי מאיר

עריכה לשונית: מ.ל. - ים

הפצה: הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הכותבים: מאיר כחלון, שמעון דורון, ראול טייטלבוים, דוד ג'אן, יוסף ג'אן, ציון בעדש, בכור ג'עאן, מאור שלג, יעקב חג'ל לילוף, ד"ר אבי ביצור, יוסף מימון, ג'אק ארביב, אריק סלרנו, אריאל ארביב, סרג'ו ביאנקונצ'יני, עמוס גואטה, נחצ'ה-נחום גילבוע.

© כל הזכויות שמורות לכותבי המאמרים
אין המערכת אחראית על תוכן המודעות

הציבור הרחב מוזמן לבקר

במוזיאון יהודי לוב

רח' משה הדדי (הגולן) 4, אור-יהודה.

המוזיאון פתוח בכל ימות השבוע, בחול מועד ואיסרו חג

בימים א'-ה', בין השעות 09:00-17:00.

סיוור מודרך לקבוצות בתיאום מראש בטל': 03-5336268

פרטים על משפ' בית אבא של דעדוש והחלטנו לשמור על קשר. לימים נתברר לי, כי שמעון, לאחר שחרורו, נבחר לשמש כסמנכ"ל לתכנון ארגון ולוגיסטיקה של אוניברסיטת בר-אילן, מאחר ואחי חיים, שאף הוא נמנה על הסגל, הלשין לי עליו, על זה תודתי לו.

השיח בינינו התחדש ולא פסק, וביקשתיו להתראיין, הוא כמובן באדיבותו נאות, אך אליה וקוץ בה, שמעון, עקב תפקידו הבכיר במערכת הביטחון אסור עליו הפרסום, אי לכך לצערי ולצערכם לא נוכל לספר על העבר ולראות את זיו פניו.

הרי לפניכם סיפורה של משפחת יוסף דעדוש אשר דאג לרשום יומן חיים, אף גם בהיותו במחנה ריכוז "ג'אדו", כיאה למקצועו המכובד, מנהל חשבונות.

שמעון, בנו, בצמצום שנכפה עליו ממני, הצליח להעביר לי, ולקוראים, במסמכים וברגש את סיפור בית אבא. כהרגלי בקודש אני מברך אותך שמעון יקירנו בברכת שהאל ישמור אותך, ובשפתינו "אלללא יחפדאק".

נחצ'ה

היה זה אך יומיים לאחר חג הפסח, ביום ג' של ה-29 באפריל 2008, כג' בחודש ניסן תשס"ח, הגיעה קבוצת אנשים לביקור במוזיאון, המוזיאון של בית המורשת משמש לעיתים כמקום מפגש שבו באות משפחות על ילדיהם ונכדיהם לסיור שורשים. כך היה אותו יום בו פגשתי לראשונה את שמעון דורון לבית משפ' דעדוש.

איש נאה, עיניים כחולות, שאלתיו אם יש לו קשר ליהדות לוב, תשובתו הייתה קצרה, הורי מבנגאזי, מוצאי מלוב גאה להיות בן לעדה הלובית, במורשתה ובקשריה הרחוניים והציוניים, חד וחלק.

השיח התפתח ומיד נתברר לי שעומד לפני איש בשיעור קומה, ברור וחד בסגנונו, איש נעים הליכות, דעתן, מבכירי מערכת הביטחון, והוא לקראת תום שרותו ושחרורו.

לקראת סוף השיחה, שנמשכה למעלה ממחצית השעה, נאות להציג לי את אמו ברוריה וכן קבוצת אנשים שהיו עימו בביקור במוזיאון כמשפ' חביב, שהם חלק בלתי נפרד ממשפחת דעדוש, מודה על האמת, מיד נוצרה בי סקרנות לדעת יותר

יוסף דעדוש

תרפ"א-תשנ"ד | 1921-1994

73 שנה של פעילות בעדה הלובית
ציונות, דת ומשפחה.

מאת: שמעון דורון (דעדוש)

ולנשק אתכם על ראשכם על כי הסבתם לי את השחוק ואת האושר..." ציטוט חלקי שנמצא באחד מניירותיו של אבא. החלק השני של הצוואה הוא יומן מרתק בן כ-45 עמודים (שטרם תורגם מאיטלקית לעברית) בו מתאר אבא בפרוטרוט את תלאות המשפחה ובכלל זה היהודים האחרים במחנה ג'אדו. באחד ממסמכיו הרבים שהשאיר אבא מתואר החלק הזה של חייו כך:

"ביולי 1943 נפלה עלינו גזירת גירוש יהודי מחוז קירינאיקה למחנות ריכוז.

יוסף דעדוש (שמאל) בבנגאזי עם חברים

אבא, יוסף דעדוש, נפטר בטרם עת ב-ד' ניסן תשנ"ד, אך הצוואה שהשאיר חייה וקיימת ויקרה מכל נכס חומרי. אבא, השאיר צוואה בת מספר חלקים שהחלק הראשון הוא מסמך המתאר את האושר של הקמת משפחה, גידול ילדים ונכדים עפ"י המסורת הלובית.

"...היום ילדי אני רוצה לאמצכם על ליבי, היום אני רוצה לנשק אותכם על ראשכם ולברך אתכם כי ה' ישמור אותכם מכל רע, שקיבלתי מתנה שה' היה יכול לתת לבן אדם והוא החסד של ילדים טובים שהם כיהלומים משובצים לכתר המשפחה

דבר יו"ר

קורא יקר!

שנת 2008 התאפיינה בעשייה רבה ופורייה ב"ארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב" וב"מרכז מורשת יהודי לוב":

פיתחנו את חצר וחזית מרכז המורשת, שיפצנו את האולמות והחדרים במרכז המורשת, כולל ריהוט ומכשור חיוני לפעילות השוטפת, שדרגנו את המוזיאון והמכון ללימודים ולמחקר יהדות לוב, שהפכו אבן שואבת למבקרים רבים: תלמידי בתי-ספר, תנועות נוער, סטודנטים, אגודות וארגונים, תיירים, בני הקהילה וכלל הציבור. הרחבנו את הפעילות במרכז המורשת, כולל זו עם הילדים האתיופיים, קיימנו אירועים רבים עם בני הקהילה, ערבי שורשים ומורשת של משפחות, ערבי זיכרון לפעילי קהילה שהלכו לעולמם, טקסים וערבי עיון, השקת ספרים של בני הקהילה ועל הקהילה, הענקת עיטורי "יקיר העדה".

קיימנו אירועים רבים ברחבי הארץ, טקסי זיכרון, כנסים, ימי עיון וכו', ואף נטלנו חלק מרכזי בהם: עם סירת הצנחנים, אוניברסיטת בר-אילן, מכון בן-צבי, המשרד לענייני גמלאים, יד ושם, מרכז הארגונים לניצולי השואה, הועדה הפרלמנטאית של הכנסת לזכר השואה, בית-הכנסת ליהודי לוב "אח"י דקר"; נתניה. וכן קיימנו את "הבלבול יאדה" השנתית בנהריה ועוד.

לצד האירועים והמפגשים עם בני הקהילה והציבור הרחב, אנו פועלים להשגת הכרה ביהודי לוב כניצולי שואה. לא רק אלה שהיו במחנות הריכוז, במחנות הכפייה, גורשו מלוב או הוגלו ממחוז מושבותיהם, אלא גם אלה שברחו מבתיהם, שרכושם נפגע או נבזז או ושהתבטלו לימודיהם במהלך מלחמת השנייה. לשם כך, אנו נמצאים בקשר הדוק עם מרכז הארגונים, ועידת התביעות, עמותת "יש" לילדים ניצולי שואה, הועדה של הכנסת לזכר השואה והארגונים לקיום יום הזיכרון הבינלאומי באיטליה, שבכולם יש נציגים מחברי הנהלת הארגון העולמי. אנו גם מסייעים בהצגת חומרים על מלחמת השנייה בלוב, ובמתן עדויות מומחים בתביעות, בבית המשפט המחוזי ובבית המשפט העליון. כמו כן, אנו בקשר עם משרד המשפטים לריכוז רשימות הרכוש שהותירו היהודים בלוב ולהגשת תביעות בהתאם. שלחנו מכתב לראש ממשלת איטליה (עם העתק לנשיא לוב), ובו תביעה, לכלול את יהודי לוב במתן הפיצויים שאיטליה נתנה לממשלת לוב, בגין הפגיעות במשך הכיבוש האיטלקי של לוב. נושא שעפ"י שיחתנו, בפגישה עם שגריר איטליה בישראל, נמצא בטיפול ממשלת איטליה, יחד עם התביעה להכיר ביהודי לוב שנולדו עד ינואר 1943 כאזרחים איטלקים וכן בזכות לקבלת דרכון איטלקי, למעוניינים בכך.

לשם התעדכנות בכל הקורות בקהילה ועל הקהילה, כולל ריכוז התביעות לרכוש, להכרה ולפיצויים כניצולי שואה, אנו ממשיכים לפקוד את בני הקהילה. בהזדמנות זו, אני קורא לאלה שעדיין לא התפקדו, להתקשר למזכירות מרכז מורשת יהודי לוב באור-יהודה, טל' 03-5336268, לקבל פרטים ולהתפקד.

שלכם בהוקרה,

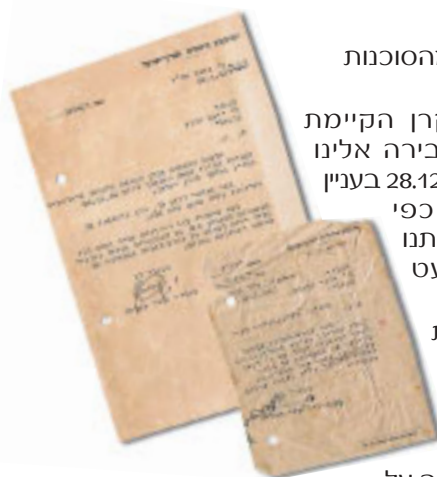
מאיר כחלון

יו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

מכתב מקק"ל ובקשה לייסד ועדת קק"ל בבנגזי

שאלם חוק זה יבטל ישתנה המצב גם לטובת חברינו בעירכם. היינו רוצים לשמוע מכב' אם ישנה אפשרות של ייסוד ועדת הקהק"ל בבנגזי, שתכלול חברים פעילים מארגונים שונים ושיטילו על עצמם את התפקיד של עבודה מעשית למען הקהק"ל כנהוג בכל ארץ וארץ ובכל עיר ועיר, רצוי שוועדה זו תעמוד בקשרים תמידיים עם וועדתנו בטריפולי שבארצות שבראשה עומד ידיד הקהק"ל זה מכבר, שרכש לו ניסיונות רבים, ועדת הקהק"ל בטריפולי תוכל לעזור לכם גם בייסוד ועדתכם וגם בעבודתכם המעשית. לידעתכם אנו מחכים."

מכתבים מהסוכנות על סירוב לתת רישיונות עליה ליהודי בנגזי

ובמכתב נוסף שקיבל מהסוכנות היהודית כתוב:
"הלשכה הראשית לקרן הקיימת לישראל בירושלים העבירה אלינו העתק ממכתבך מיום 28.12.46 בעניין עלייתך לארץ ישראל, כפי שודאי ידוע לך, אין ברשותנו כל רישיונות עליה כמעט מזה שנה.
בעת שימסרו לנו רישיונות עליה ותהא לנו אפשרות להקציב להם למועמדים לעליה מבנגזי עליך יהיה לפנות אל ועדת העליה המחליטה על אישור רישיונות במקום"

אבא היה פעיל ציבורית בקרב יהדות בנגזי מגיל צעיר ובין תעודותיו יש תעודת חברות של "חברת רבי גרשון" חברות בוועדת קהק"ל בבנגזי, חברות בארגון "גאולה" ועוד.

תעודות חבר של אבא בארגונים ציוניים

הקשר עם קק"ל היה גם לצורך קבלת חומר ציוני כגון בולים. ב-4.2.45 התקבל מכתב מקק"ל ללשכת הקהק"ל בבנגזי ובו ציינו ששוגרו בחבילת דואר מיוחדת בולים מבוקשים של בולי סוקולוב, ביאליק, בולים מחיי הילדים, מפה, אוסישקין, כתל מערבי, 2 מדריכים להצגות טירונים ו-25 גלויות. המכתב נחתם במשפט "נשמח לקבל מכם מפעם לפעם ידיעות על דבר פעולתכם למען גאולת הארץ. בברכת הארץ וכל הכבוד".

הקשר של אבא עם קרן קיימת היה גם לצורך סיוע במתן אשרות עליה לארץ ישראל. החל משנת 1944 אבא ניסה בכל דרך לעלות יהודים מבנגזי, ובתוכם הוא עצמו, לישראל ולשם כך ניסה להפעיל קשרים.

קבלה מקק"ל על נטיעת עצים ע"ש מוסדות ויהודים מבנגזי

במכתב שהופנה למר "יוסף רינטו דדוש" מתאריך 4.9.44 מקרן קיימת לישראל נכתב:

"אנו שבים למכתבך הקודם בקשר לעליית חברים לא". בוודאי ידוע לכם כי לפני זמן מה הוציאה ממשלת ארץ-ישראל חוק המרשה להשתמש ברישיונות-עליה (סרטיפיקטים) העומדים לרשותנו אך ורק לשם עלייתם של יהודים מארצות הכיבוש ואין להשתמש ברישיונות אלה לעליה מארצות חופשיות. על כן לא נוכל לפי שעה לעזור לחברינו בבנגזי. (אך... איך... גם אז המנהיגות בארץ לא ידעה מאום על היהודים בבנגזי שהיו תחת שלטון כיבוש, במחנות ריכוז, איך... איך... העורך). ברור

קבלה מקק"ל לאבא על שגור דואר עם בולים של סוקולוב, ביאליק וויצמן

ידוע לכם בוודאי שב-16 באוקטובר 1986, מטוס פנטום שלנו נפגע מעל צידון, טייס הפאנטום אב. והנווט רון ארד נאלץ לנטוש וצנחו אל שטח אויב. רון ארד חדר לתודעה שלנו כי הוא מוגדר כנעדר. דומני שאין איש שלא מכיר את שמו וכל מה שהיה מסביבו. לצערי אין כמעט איש הזוכר את שמו של טייס הפאנטום, האיש האמיץ שניתלה בחפיטה וללא אמצעי אבטחה מעל מגלשי מסוק הקוברה (או בשמו העברי "צפע") שבא להציל אותו, וצעק לטייס בשאגה גדולה: **סאאאאע!!!** טייס הקוברה, סרן צעיר במילואים שהיה עם מס' 2 ששמו אסף, התרומם עם המסוק והעביר אותו בחושך בטיסה נמוכה מעל שטחי אויב. ירו על המסוק ועל האדם התלוי, ולמזל כולנו הם הגיעו לחוף מבטחים, מעבר הגבול בראש הנקרה והמסוק נחת אט... אט... על אדמה שלווה ובטוחה ולא בוערת כאדמת לבנון. כשנודע לי שאותו טייס קוברה הוא בן למשפחה לובית, לא הייתי פעיל כלל וכלל בארגון העולמי אך קל לכם לדמיין כפי שבוודאי קורה כעת אצלכם, שנתמלאתי גאווה או כפי שנוהגים לומר ביחידות העלית של צה"ל "גאוות יחידה": בן למשפחה לובית, הוא הטייס שלקח את ההחלטה לרדת בשטח אויב במקום הנפילה של אב, טייס הפאנטום! ימים ביררתי פרטים, עליתי על עקבותיו וכשיצרתי קשר איתו, הוא סרב בצניעותו הרבה להתראיין ל"לב לוב". לא הרפתי, העקשנות משתלמת. בליל חורף סגרירי, סוף סוף פגשתי את א. המאמר שלפניכם הוא פרי שיחתנו הנפלאה. תקראו. ואני שואל אותכם מה עושים עם בחור כזה? פשוט לחבק אותו...

גיבור בעל כורחו

אמא שלי היתה עקרת בית וגננת. בשש השנים הראשונות של חיי גדלתי בכפר יונה בצריף קטן, אבא שלי אז שירת שם בגדוד 890. אחרי זה עברנו לקיראון, לבאר שבע ולאילת. בעצם, כיתה א' שלי עברתי בשלושה מקומות שונים, כל חודשיים בערך מקום אחר. אח"כ הגעתי לאילת ושם בעצם העברתי את שנות רוב הנערות שלי, עד הגיוס למעשה.

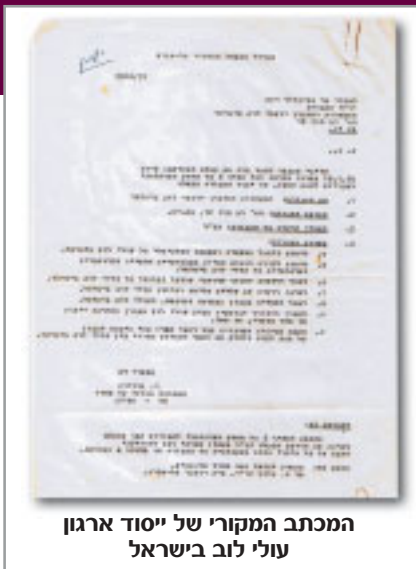
איך גדלתם, כמה הייתם בבית?

א- אנחנו שלושה אחים. יש לי אחות, אביבית, שהיא קטנה ממני בשלוש שנים, ואח בשם רם, קטן ממני בעשר שנים. אביבית היא מורה בנווה הדסים, פנימייה לילדים קשים, עובדת שם די הרבה זמן ועושה עבודה טובה מאוד. רם עוסק בתחום המחשבים והוא חבר קיבוץ דגניה ב', הוא התחתן עם בת קיבוץ.

תן לי בבקשה כרטיס ביקור ועל שם מי אתה נקרא, ספר נא על בית אבא ואמא, תרחיב על בית הסבא.

א- נקראתי על שם אבא של אמא שלי - סבא אברהם. אני בן ארבעים ותשע, נשוי לניבה, שאותה הכרתי עוד באילת כשהוריי גרו שם. עברתי הרבה מקומות בארץ, תיכף נגיע לזה. את אשתי אני מכיר מגיל 15 ואפילו לפני. יש לי שלושה ילדים, בת, רוני, שהיום היא עתודאית ומשרתת בחיל האוויר בתחום אווירונאוטיקה, בן בשם נמרוד בחיל הים וגילי, שהיא הבת הקטנה, בת חמש עשרה.

ההורים שלי, עמוס וטוני, שניהם יוצאי לוב. אבא שלי היה איש צבא מרבית חייו. הוא היה מפקד בסיס באילת בסוף השרות שלו אבל הוא התחיל בצנחנים ולאחר מכן עבר לחיל תחזוקה.

המכתב המקורי של יסוד ארגון עולי לוב בישראל

בין המסמכים נמצא גם תקנון הייסוד מיום 18.1.1965 של ארגון עולי לוב ואישור הצהרת האגודה של עולי לוב בישראל. תחת מטרות האגודה מופיעים הסעיפים הבאים:

א. לדאוג לעניינים הסוציאליים, הדתיים, הרוחניים והתרבותיים של עולי לוב, לדאוג לחינוכם הרוחני, התורני, הישראלי והגופני של עולי לוב.

ב. לארגן ולקדם את עלייתם ואת קליטתם ואת מיזוגם של עולי לוב.

ג. לדאוג לשיכונם, לסידורם בעבודה, לפרנסתם ולסיועם של עולי לוב.

ד. לדאוג ולעזור לכל הנזקקים מעולי לוב לסיוע כספי או מוסרי. החתומים על הצהרת האגודה הם החברים: א. רקח, י. דעדוש, מ. אדיב, ח. פדלון, ר. שילוב, ב. פלח, מ. עמיר.

בהתקרב יום השואה וביום השואה עצמו היה אבא מסתובב ומרצה בבסיסי צה"ל, בעמותות ובארגונים וזאת בכדי להעלות את נושא השואה של יהדות צפון אפריקה ובכלל זה את השואה שעברה על יהדות לוב לתודעת הציבור בארץ. במספר מפגשים, שאלוהם הגעתי כמאזין יחד עימו, שמעתי כיצד המאזינים לא מאמינים שהשואה הייתה גם נחלתה של יהדות לוב. דבריו של אבא היו מרגשים וזכו לתשואות רמות בכל כינוס. במכתב שכתב לו יו"ר תנועת "לפיד" "התנועה להנחלת לקחי השואה" ב-12.9.91 דר' אריה ברנע נכתב: תודה מקרב לב על דבריך החשובים והמרגשים בכינוס שלנו "יהודי לוב בתקופת השואה".

במסגרת פעילותו בארגון בתחילת הדרך פעל אבא רבות למען קבלת פיצויים מאיטליה ומגרמניה ליהודי לוב שעברו את השואה. מסמכים רבים וחשובים נמצאו בקלסריו ובניהם מכתבים ממשלות גרמניה וממשלות איטליה. המסמכים דורשים תרגום אך עניינם העיקרי הוא לקיחת האחריות של ממשלת איטליה על מה שנעשה בלוב בתקופת שלטונם שם. אבא היה ממייסדי בית הכנסת הלובי בעמידר "יד הקדושים" ושימש כגבאי בית הכנסת עד לפטירתו.

רובם הגדול של המסמכים יימסרו למרכז מורשת יהדות לוב באור יהודה בכדי שישמשו עדות הן לקשר ההדוק בין יהדות לוב לארץ ישראל והן כיד זיכרון לפעילותו הענפה של אבא לקידום מורשתה של העדה הלובית.

אני, כבנו של אבא, גא להיות בן לעדה הלובית, במורשתה

אמא ואבא בתמונה עדכנית

תעודת משלוח מפלסטין לאבא בבגאזי של מוצרים מארץ ישראל

כאיש עסקים צעיר הייתה לאבא חנות עם שותף בשם ג'אנח וחלק מהסחורות שנמכרו שם ייבאו על ידי אבא וכללו פריטים כגון שמן שיער, ברלנטין ועוד וזאת מתוך כוונה לחזק את הקשר הכלכלי עם היהודים בפלסטין.

הקשר הדתי של אבא עם היהודים בארץ ישראל כלל בעיקר קשר עם עמותות וארגונים דתיים והתבסס בעיקרו על תרומות שאבא אסף ושיגר לארץ ישראל לצורך סיוע בקיום של עמותות אלה שהתבססו בעיקר על תרומות.

אבא עם שמעון פרס ואביגדור רקח

במכתב שקיבל אבא מכוללות רבי מאיר בעל הנס בעיר טבריה (טבריה) הועבר לו ייפוי כח (מצ"ב) ובחלקו כתוב "...לקבץ כל הקופות והנדבות של אדונו התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א בעי"ת בבגאזי וכל המחוז של ליביא ומיריניקה ומעתה ומעכשיו שמנו את ידו בידנו ופיו בפינו וקבלתו בקבלתנו וגבייתו כגבייתנו וכו' וכל מה שיעשה הרי הוא רצוי ומקובל עלינו...".

אבא שלח תרומות וכספים גם לשיבות רבי שמעון בר יוחאי, לעדה הספרדית בטבריה ועוד. כל הפעילות הציונות הייתה בין השנים 1943-1949 עת עלו (דרך איטליה) בני משפחת דעדוש ארצה על האונייה "אילת" וכללו את ברוריה (אמא) יוסף (אבא) רוני (רנאטו) ורה, אליהו ואזמרלדה (סבתא) למעברה בבאר יעקב.

חלקה הרביעי של הצוואה הוא מסמכים על פעילותו הציבורית של אבא בארץ ישראל לאחר עלייתו ארצה ועיקרה למען יהדות לוב כשברובה כיהן כמזכיר ארגון עולי לוב תחת שרביטו של היו"ר אביגדור רקח.

ייפוי כח שאבא קיבל משיבת רבי מאיר בעל הנס לגבות כספים בבגאזי

באותו זמן תקלת חשמל כללית במסוק, חטפנו חושך מוחלט. כאילו כל התאורות נפלו, כנראה שהנתיך הראשי קפץ. כעבור זמן זה הסתדר.

אתה עם כמות אדרנלין שעובד בכל הגוף, במצב הזה אתה מקבל החלטה בשבריר של שנייה להגיע לאב. לפי ההכוונה שלו: אומר לך לרדת, לרדת, לרדת, אתה לא חושש אולי לנחות על צוק ?

א- בשלב מסוים שוב אינך חושב על שום דבר וכך אתה מרוכז רק בחילוץ. אנחנו לא גיבורים, אני פחדתי, יש את העיסוק, הדיוק, הריכוז, ההתמקדות יש מין אתגר כזה. אני זוכר שהיו קשיים, עוד קושי ועוד קושי. תראה, מה אני אגיד לך, בהתחלה כשנכנסתי לתוך הסיטואציה, זה היה מאוד מפחיד, אני גם זוכר את הדו-שיח שלי עם אסף מס' 2 שלי, דרך אגב היה מאוד "קול" (קר מזג). ראינו מה הטווח כל הזמן, חמש מאות, ארבע מאות, שלוש מאות - ובטווח של עשרה מטרים ראיתי דמות על סלע. עכשיו הוואדי, בטווח של עשרה מטרים, ראיתי דמות על סלע. עכשיו ככל שאני זוכר, חשבתי שאני קופץ החוצה, פותח לו דלת שהיא מעין מדף שנפתח כמו דלת ושהוא ישב על זה. נצא בריחוף עם דלת פתוחה, כבר הייתי מוכן עם היד לפתוח את החגורה ולקפוץ, הוא פשוט הקדים אותי זינק על המגלש, זאת היתה היוזמה שלו. הוא הרגיש שעוד מעט מגיעים הלבנונים ואין זמן, ניתלה וצעק: "סאאאאאע!"

אתה שמעת אותו?

א- צעקה אדירה, אי אפשר לא לשמוע! אני חושב שכולם שמעו, עד צידון! הוא החזיק את מכשיר הקשר ביד אחת וכך הוא היה תלוי בין שמיים וארץ. כשעברנו מעל צור ירו עלינו אך לא פגעו. הוא החזיק את עצמו עד שהגענו מעל הים, ססתי עם מדף פתוח ומוודא שהוא עדיין ישבו, אין לי מושג איזה כוחות היו לו שהחזיק מעמד.

כמה זמן ססתם בערך ?

א- איזה חמש-שש דקות, ארוכות.

באיזה מהירות?

א- במהירות נמוכה, ככל שיכולנו, אבל היה עוד קטע שסטנו מעל כפר מעדושה, ושוב ירו עלינו.

באיזה גובה?

א- היינו בגובה מאוד נמוך, שלוש מאות רגל.

שלוש מאות רגל? זה כ-100 מטר?

א- אבל בנס לא קרה שם כלום, הפחד הגדול שלי היה לראות אותו חוטף כדור ועוזב את הידיים, אבל זה לא קרה למזלי הרב, למזל כולנו. נחתנו באיזשהו מקום בשטח של ראש הנקרה.

כן, אני מכיר את הקטע הזה מצוין, דרך אגב יש שם תחנת חשמל.

א- נכון. שם התחיל ירי, אני זוכר ירי פה ושם, אסף מס' 2 זוכר שירו בצורה מאוד מאוד משמעותית במהלך החילוץ, אני לא זוכר כל כך את הירי. אבל שם זה היה כמו ביום העצמאות, הכל מכוון אליך, קליעים נותבים (זהוהרים) מכל הכיוונים.

היה לך אור ?

א- לא, לא, היינו חשוכים לגמרי. שמעו רעש כנראה. היו כנראה הרבה אנשים עם נשק, קרובים יחסית למקום שבו ירדנו לריחוף.

באזור הזה יש בסיס אימונים?

א- אני לא יודע מה יש שם אבל אני אומר לך שהם ירו בטירוף! זו תחושה מאוד מאוד לא טובה, מעבר לכל הרעש הזה העיניים שלי קדימה ומטה - לראות מה קורה איתו, הוא היה בצד שלי כי בקוברה הדלתות נפתחות לשני הכיוונים. והדלת שלי נפתחת שמאלה בדיוק למקום שבוא היה אב..

איך בכלל הגעתם לנחיתה? הוא היה תלוי מתחת!

א- זאת לא בעיה, אנחנו יודעים לשפוט, כשהתחלנו לרדת, אב. העלה את הרגליים על המגלשים וראיתי שהוא מתיישב, הוא התיישב טוב, הגב לכיוון הטיסה, הפנים לכיוון הזנב, אמרתי:

שרון מת בכלל, הוא לחץ על מתג הפליטה והשלב הבא שהוא זוכר זה שהוא מתעורר במצנת. רון כנראה נפצע יותר קשה, הוא איבד את ההכרה. הוא צנח חסר הכרה בעצם, זה היה ביום, ירו עליהם באויר, הראו את זה בטלוויזיה הלבנונית, פשוט רצו לכיוון שלהם מיד כשהם נחתו ולהערכתי את רון תפסו מיד. אב. עשה פעולות היחלצות מרשימות. הוא קודם כל זרק את המצנח לאיזשהו מדרון, הוא נפטר מהציוד מיד והחל להתרחק ממקום הנחיתה. פשוט גלש לתוך מרכז הוואדי, המקום הכי עמוק, ואז הסתתר בתוך שיחי פטל קוצניים וחיכה. חיל האויר הזניק מטוס קרב מיד לאזור. כשנוצר הקשר בין אב. למטוס הקרב, אב. אמר לו: "תירה, תירה מסביבי, ותירה עלי". מאחר והוא היה בתחתית הוואדי, היה בטוח שלא ייפגע כי היה במחסה, וזה מה שעשה טייס הקרב. כך בירי הזה מנע מההמון הלבנוני לרוץ לעבר מקום הנחיתה של אב..

היה לו אומץ אדיר לעמוד תחת ירי מטוס קרב!

א- שמע, הוא בחור אמיץ וחזק וזה מה שהציל אותו למרות היותו פצוע. נשלחו לשם שני טייסי מסוק צעירים שלא היה להם הרבה ניסיון ובחיים לא התאמנו במתאר כזה של טיסה בגובה נמוך. אז הם שבו על עקבותיהם מבלי שיכלו לחלץ אותו.

אח"כ אנחנו הגענו.

האם למישהו היה מושג איפה היה רון ארד?

א- רון ארד, לא היה לנו מושג איפה הוא, כי לא יצר קשר. קח בחשבון שמכשיר הקשר היה פשוט, זה מסוג ווקי טוקי, זה לא כמו היום...

בוא נתרכז בחילוץ של אב. הטייס שנמצא בתחתית הוואדי, השטח מסביבו די נקי מלבנונים, ואתה מס' 1 ביחד עם אסף מס' 2. באיזו שעה זה היה?

א - זה היה כבר בחושך, הוזנקנו בסוף היום, בסביבות ארבע, כשהגענו כבר ירד החושך, היינו מול צידון, היינו עם האנפה. אנפה זה מטוס חילוץ שנשלח לאזור. ובעצם קיבלנו פקודה להשאיר את האנפה ולבדוק מה קורה שם מבחינת הירי ולראות אם אפשר להכניס חילוץ של אנפה.

רון כנראה נפצע יותר קשה, הוא איבד את ההכרה. הוא צנח חסר הכרה בעצם, זה היה ביום, ירו עליהם באויר, הראו את זה בטלוויזיה הלבנונית, פשוט רצו לכיוון שלהם מיד כשהם נחתו ולהערכתי את רון תפסו מיד.

רגע אחד, אתה טייס קוברה, מה עושה האנפה כעת בסיפור, לא טסת בשני מטוסים בבת אחת!?

א- הזוג הראשון שנשלח, הטייסים הצעירים, הם היו באנפה. אני הייתי מטס שני וססתי על קוברה!

לאחר שהאנפות פינו את השטח, בשלב מסוים יצרנו קשר עם אב. הטייס הפצוע, הוא שמע את הרעש של הקוברה וכיוון אותו לפי הרעש, אנחנו הגענו לפי ההכוונה שלו.

איך נחתתם ??

א- נכון, היה קושי לנחות כי היה סלע ענק, לכן ירדנו על מגלש אחד ושמרנו על שיווי משקל.

אתה בארץ אויב, חושך, האם לא פחדת שאולי יגיע איזה מתאבד?

א- היינו מרוכזים בחילוץ ולא חשבנו על שום דבר פרט לחילוץ של אב. אגב היה לפנינו מסוק שאמר שהוא יעשה את החילוץ ואנחנו נחפה מלמעלה. הוא נכנס פנימה לוואדי, שמע דפיקה חזקה, חשב שנפגע, הרגיש הגאיים קשים, יצא החוצה והלך לים, ליוויו אותו. דרך אגב כשהוא חטף את הדפיקה בגוף, היה לנו

האיש האמיץ שניתלה בחפיטה וללא אמצעי אבטחה מעל מגלשי מסוק הקוברה (או בשמו העברי "צפע") שבא להציל אותו, וצעק לטייס בשאה גדולה: **סאאאאע!!!**.

בילדותי קראתי המון ספרים. לאח של אמא, דוד אליהו - הוא איש מדהים - היו הרבה ספרים. הייתי מגיע אליו הביתה, זה היה הכיף שלי, כל בני הדודים היו הולכים לשחק, אני הייתי לוקח ספרים וקורא. גם זה אולי השפיע עלי, היום דרך אגב אני קורא מעט מאוד.

היום, למשל, אשתי ניבה עוזרת לילד אתיופי, פעם בשבוע היא מביאה אותו אלינו, עוזרת לו כי קצת קשה לו בלימודים ולאחר כמה שעות מחזירה אותו. בזמן הזה היא גם עוזרת לו במישורים אחרים, לא רק במישור של הלימודים.

מה המניע?

א- תראה, אני מאוד מאמין בתרומה לחברה, באפקט ההשפעה ההדדית, אני מאוד מאמין בזה שאנשים באמת תורמים. למדינה ולמוסדות המגרעות שלהם. אם מבפנים קורים דברים, תורמים לעזרה, זה בעיניי יכול להביא להישגים. למשל אשתי סקיפריט (משיטה יאכטה). היא לוקחת את הילד הזה ואת אחיו לשייט ביאכטה, עבורם זו חגיגה.

אתה טייס מסוק התקפי קוברה. ב-16 באוקטובר 1986, אתה שומע אצלך בקשר, על מטוס פאנטום שנפל בשמי צידון, הטייס אב, הנווט רון ארד, אתה אז סרן מילואימניק, לומד הנדסת חשמל באוניברסיטה. אתה רואה, איך מתגלגלים העניינים?

א- הכל התחיל במשהו שיגרתי לחלוטין, בעצם לא היה איזשהו חשד שיקרה משהו חריג, היינו בדרך לצאת לאימונים בכלל. אני מפקד המסוק, ואסף מס' 2.

איפה היית כשקיבלת את הפקודה ?

א- זה תפס אותנו באופן הכי נוח, היינו כבר לבושים ומוכנים, הוזנקנו בעצם כשאנחנו כבר יכולים לרוץ למטוס.

את ה- נ.צ. (נקודת ציון) קיבלת תוך כדי טיסה?

א- קיבלנו את נ.צ. בחמ"ל האוגדה, אוגדה 91. בקיצור המטוס התפוצץ כתוצאה מתקלה טכנית, התפוצץ קרוב מאוד לגוף, ככל הנראה בגלל זה רון ארד נפצע, גם אב. נפצע, הוא חשב

את אבא לא ראינו הרבה בגלל הצבא, אבל מתי שצריך אותו תמיד היה. הוא שירת בשרם השייח תקופה מסוימת, היינו נוסעים אליו פעם בשבועיים, כשהיה נשאר תורן, היינו שטים, והיה הרבה ים. אבא אהב מאוד לדוג, הוא היה יוצא עם אבוב למרחקים אדירים, שלוש מאות, ארבע מאות מטר, עד שלא היו רואים אותו בכלל, חוזר כעבור זמן עם שלל דגים. תמיד, תמיד היתה לי משום הרגשה שיטרוף אותו כריש באיזשהו שלב, כי הוא היה באמת יוצא למרחקים עצומים ומסתובב עם הרבה דגים. המפרץ הוא מקום שיש בו כרישים אך לא היה לו פחד והוא נהנה מזה מאוד, אנחנו היינו מחכים על החוף, מחכים שהוא יחזור.

איזה סוג מאכלים אמא טווי בישלה בבית ?

א- קודם כל המאכלים הלובים היו על שולחן, לא בתדירות גבוהה, אבל בהחלט היו, בימי שישי, בחגים. אצל הסבתות תמיד היו מאכלים מסורתיים שאני כה אוהב, קשה לא לאהוב אותם, אוכל טעים. מה שאני כן זוכר מההווה הזאת של המסורת הלובית? בעיקר חגים כמו פסח בבית של סבא שלי מהצד של אבא, באמת זה היה אירוע - זה היה מאוד אוטנטי, הרבה מאוד אנשים, עשרה אחים ואחיות שהרוב היו מגיעים לסדר הזה. הכל היה מנוהל לפי המסורת, היינו עוטפים את המצה זכר "למשארותם צרות בשימלותם" הילדים היו יוצאים החוצה, ובשובם היו שואלים "מאיפה? איפה הייתם? במצרים... ולן פניכם? לירושלים...".

זוכר את הסדר ?

א- כן, אני מתגעגע לזה, זה חוויה מדהימה.

ספר על הסבא שלך.

א- לסבא היתה תכונה מאוד מיוחדת, מצד אחד הוא היה איש דתי, מאוד, ומנגד ידע לקבל את השינויים והחידושים מה שנקרא, היה משכיל. סבא, למעשה לא היה צריך לפתוח ספר בשביל לקרוא או לצטט, הוא קרא מהזיכרון וידע את כל פרשיות השבוע בקריאה בספר התורה.

בסוף ימיו היה כבד ראייה מאוד וזה לא הפריע לו. היתה לי גם תחושה שיש בו איזשהו כוח פנימי. כשהייתי בן 5 או 6, הייתי מאוד חולה, היינו אצל רופאים שונים, לבסוף מי שהבריא אותי היה הוא, ומאז אני בריא, תודה לאל. בכוח האמונה ריפא אותי, אני זוכר את זה מאוד חזק, הברכות שלו. הוא גם הכין אותי לבר מצווה. זה דור אחר...

האם היה פער ביניכם ?

א- הוא היה חי בעולם שלו ואני חייתי בעולם שלי. לא יודע אם היה פער, ניהלתי איתו שיחות, שמעתי גם הרבה סיפורים מאבא שלי.

זה יותר מאוחר, מתי נפטר סבא?

א- הוא הלך כמו צדיק לעולמו. ביום בו נפטר הוא הלך לבית הכנסת, מהבית שלו לכפר סבא, הוא הלך ברגל, מרחקים של קילומטרים, שב מתפילה והלך לעולמו, בגיל 75.

אבא שלך בצבא, בקושי יש לו זמן ואמא גננת ובנוסף עבדה full time (במשרה מלאה).

א- היא החזיקה את הבית, את החינוך שלנו, היא היתה העוגן. כן, היא היתה ב-full time.

מאיפה צמחה לדעתך העוצמה הזו?

א- שאלה קשה, אך אלה העובדות. גם אחותי אביבית משקיעה מאוד בעבודתה, ואחי הצעיר רם, אותו דבר.

בחייר, אתה טייס, אלוף משנה בצה"ל, מהנדס, טייס גם בעבודה מסוכנת, קשור לכל מיני פרויקטים עם חיל האוויר שהשתיקה יפה להם, זה חינוך נורמלי ?

א- ראשית לא צריך להגזים, שנית אלו הן העובדות וזה נכון. אין לי ספק שזה מגיע מהבית, גם לראות את אבא שלי שהשקיע את חייו בצבא בלי שום חשבון, ממש נתן את עצמו לעבודה, אמא כולה למעננו לכל בעיה, זה סוג של דוגמא, מסר שלא נאמר בצורה מפורשת, ששורר בבית. גם החינוך שקיבלנו, להגיע רחוק, לנסות למצות את עצמך, להוציא ממך את המקסימום.

רוחות רפאים חלוב

מאת: ראול טייטלבוך
סיפור אישי

קורבנות. משרפת המחנה עבדה במלוא תפוקתה. אך לא הצליחה להתגבר על תפוקת מלאך המוות שהשתולל. שיעור התמותה עלה מדי יום. מראשית ינואר 1945 ועד 15 לאפריל 1945, כאשר המחנה שוחרר ע"י הבריטים נפטרו בברגן בלזן 35 אלף איש. וגם בחודשים הראשונים אחרי השחרור, עד יוני 1945 נפטרו עוד כ-14 אלף. כלומר, במחצית הראשונה של 1945 מתו כ-50 אלף שוכני מחנה ברגן בלזן. וברגן בלזן לא נחשב למחנה השמדה...

גופות המתים התגוללו בכל פינה של המחנה שהיה, כמו הצריפים, מלא הפרשות וקיא. בהתחלה ניסו עוד להערים ליד צריפי המגורים את הגופות לערמות יחד עם חתיכות עץ, לשפוך עליהם נפט ולשרוף אותם בחוץ. הריח הנוראי של גופות אדם שרופות מילא את ההלל.

רוב דרי ברגן בלזן היו בסוף 1944 וראשית 1945 כבר שלדים. מי שעוד יכול היה, הסתובב כסהרורי במחנה בחיפוש אחרי משהו לאכול. רבים כבר לא יכלו לזוז ושכבו באדישות מוחלטת. כמעט אי אפשר היה להבחין בין החיים לבין המתים. וכך, בתמונת גיהנום זו של ברגן בלזן הופיעו יום אחד רוחות רפאים. אני כבר לא זוכר אם היה זה בסוף 1944 או בראשית 1945. הדמויות שהופיעו היו בעיני מוזרות מאוד. אי אפשר היה שלא לשים לב אליהן. הם היו חריגים לחלוטין מדרי המחנה הוותיקים.

הדמויות החדשות שהופיעו לברגן בלזן היו שונות. וכך אני זוכר אותם מבעד ערפל הזמן. בעיצומו של חורף הם הגיעו לברגן בלזן בלבוש קל שהיה פעם לבן. חלקם היו עטופים בגלביה. לרגליהם היו סנדלים. שום דבר לא התאים לנופים ולאקלים של צפון גרמניה. השמעה ספרה כי היו אלה יהודי לוב שהובאו לברגן בלזן ממחנות באיטליה לאחר שהגרמנים כבשו את צפונה עם כניעתה של איטליה.

אני הייתי אז ילד. אבל, רושם זה שהותירה קבוצת יהודי לוב שהופיעה לברגן בלזן מאי-שם, מן העולם אחר, כרוחות רפאים, היה גם אצל המבוגרים שבינינו. הנה מה שרשם בספרו "החושך והאור" שלומה סמסון, יוצא גרמניה ואיש קיבוץ שלוחות, על קבוצה זו של "יהודי בנגז" כפי שכוננו:

"עד שקבוצה זו הגיעה סברנו שכל היהודים המזרחיים שחיו סביב לאגם הים-תיכוני דמו לקבוצה הסלוניקאית שבינינו. אבל, עד מהרה ראינו שטעינו בגדול. החדשים שבאו הופיעו במחנה היו דמויות חיות אשר כאילו יצאו בדרך פלא מדפי התנ"ך. אנשים אומללים אלה הגיעו מאקלים ים תיכוני לתוך החורף האירופאי. הם היו לבושים בבגדים קלילים, נעלו סנדלים ללא גרביים. אפילו אנשי האס.אס הופתעו מן המראה התנכ"י הזה..."

כעבור זמן מה אנשים אלה נעלמו מעינינו ואיש לא ידע אז מה עלה בגורלם וגם לא היה כוח להתעניין. המצב בברגן בלזן מחק הכול.

כפי שלמדתי שנים רבות מאוחר יותר במחקרים היסטוריים,

זה היה החורף האחרון במחנה. עבורי זו הייתה שנת הבר מצווה שלי. אבל, מי זכר! החורף של סוף 1944 היה קשה במיוחד. הכול היה בלתי נסבל. הקור העז. הרעב. הכנים. הזעומה. הריח. הגעתי לברגן בלזן באביב 1944, יחד עם הורי, בקבוצה של למעלה מ-400 יהודי יוגוסלביה. אחרי כניעתה של איטליה וכניסת הכוחות הגרמניים לחבל קוסובו בספטמבר 1943, נאספנו כמעט אחד אחד בחבל זה שהיה מסופח לאלבניה. היה זה הטרנספורט האחרון שנשלח מיוגוסלביה למחנה ריכוז בגרמניה. במסמכים הגרמניים היינו רשומים כ"יהודים אלבניים"...

במחנה ריכוז ברגן בלזן, שהיה מחולק למחנות משנה שונים, רוכזו ערב רב של יהודים. מהולנד ומהונגריה, מיוון ומצרפת מפולין ומיוגוסלביה. לקראת סוף 1944 הגיעה גם קבוצה גדולה של נשים מאושוויץ לבושות בבגדי פסים. לנו לא חילקו בגדים מיוחדים. הסתובבנו עם מה שהבאנו. רק נאלצנו לתפור טלאי צהוב שחולקו לנו עם המלה "יודה" במרכזו. עם בואן של אסירות אושוויץ שפנו לנוכח הצבא האדום המתקדם, צופפו אותנו והוסיפו בצריפים שלנו עוד קומה לדרגשי העץ עליהם ישנו בצפיפות.

לא ידענו מה קורה בחוץ. אבל חשנו שהסוף מתקרב. מרחוק שמענו את הדי ההפצצות של בנות הברית על ערי גרמניה ואת רעש מנועי המפציצים. מדי פעם הגיעו אלינו מן האוויר רצועות כסף מבהיקות שפוזרו ע"י המפציצים בריטיים ואמריקאיים כדי להטעות את הראדאר הגרמני. זה היה מן הסימנים שגרמניה הנאצית מתחילה להתפורר.

לקראת סוף 1944 נכל התרופף. רק לעתים רחוקות ראינו כבר אנשי האס.אס. שהסתובבו במחנה. מפקדי המחנה רק הקפידו לערוך מדי פעם את מסדרי הספירה - ה"אפל" - שנמשכו שעות רבות בגלל טעויות בספירה או משום שרצו להתעלל בנו סתם כך. מערכת אספקת המזון למחנה, שהייתה בלאו הכי דלה מאוד, השתבשה ותמוטטה. המנה היומית של הלחם, שהייתה מלכתחילה פרוסת כיכר בעובי של 2 סנטימטר, הלכה והצטמקה לגודל של קופסת גפרורים. היו ימים רבים שלא קבלנו גם את זה. הרעב הממושך טמטם את ההכרה. מי שעוד היה מסוגל לחשוב על משהו, חשב רק על אוכל. החלום היה למצוא עוד קליפת סלק בהמות אשר מדי פעם היה "שט" במים דלוחים שהגיע ממטבח המחנה בתור "מרק"... כאשר חילקו את מנת הלחם המצומקת, שהיה אפוי מתערובת של מעט קמח גס והרבה נסורת עץ, הדילמה הגדולה הייתה: האם לגמור את הפרוסה המצומקת בבת אחד ולהרגיש משהו בפה או לחלק את המנה לשלושה חלקים - לבוקר, צהרים וערב - כדרך שעשו שכנו ההולנדיים...

היינו מזוהמים עד זוועה. מיליוני כינים הסתערו על גופנו המתדלדל בחיפוש אחרי החום האנושי ולמצוץ את דמנו. היינו כבר כל כך חלשים שלא הינו מסוגלים לטפל בכינים אלה שהסתתרו בתפרים של בגדנו המרופטים ומצאו מקלט בתוך שערותינו בכל מקום שנמצאו. מגפת הטיפוס הפילה מאות

לשם 2 קוברות עם כוח אש. איך שהגיעו, ירו עליהם בצורה מאוד מסיבית, ולאחר מכן החליטו שאין סיכוי למצוא אותה, התכנית בוטלה.

טוב, מהסקרנות האישית שלי, בשיחה מקדימה אמרת שאתה עדיין טס.

א- אני עדיין טס, באזרחות אני עובד על הליקופטר ששייך לחברה זרה שזכתה בזיכיון של חברת חשמל. יש 2 טייסים העושים את העבודה הזו, אני טס עם מסוק ליד חיבורי המתח הגבוה ומרסס אותם עם חומר כימי כדי למנוע קורוזיה.

אחרי שלמדתי חזרתי לצבא, והמשכתי לשרת בתחום של פיתוח אמצעי לחימה, עד היום למעשה אני מתעסק בזה. פרשתי בפנסיה. אני איש צוות אוויר. היום זה קצת שונה, אבל בתקופתי זה היה מקובל. פורשים בגיל ארבעים, בפנסיה מלאה.

סליחה שאני קוטע אותך, יום העצמאות שישים למדינה הוענקה לך דרגת אלוף משנה.

א- נכון, היה טקס מאוד מרגש מכיוון שבאופן לא מתוכנן, זה נפל על יום ההולדת של רון ארד, הוא היה בן חמישים ביום הזה, אז אי אפשר להתעלם מזה. זה גם טקס אליו מוזמנים הרבה אנשים.

איפה התקיים הטקס לקבלת הדרגה?

א. בקריה. בסוף אני הייתי שם המוקד. בגלל החילוף של אב.

בא נדבר על הנוער, איזה מסר של ערכים אתה יכול להעביר לנוער?

א- אין ספק שאנחנו פה בהיבט הרחב צריכים עוד דחיפה לחזור קצת לערכים. זה מתחיל ברמת ההתייחסות קודם כל להורים, למורים, בחינוך בכלל. אני זוכר את עצמי מכבד מאוד את המורים שלי, הם לא היו חברים שלי, הם היו המורים שלי. היום זה לא כך, היום המורה הוא כמעט החבר של התלמיד. הכבוד ההדדי והכבוד להורים השתנו. העובדה שהורים נותנים מיד גיבוי לילדים שלהם, לא משנה מה קרה, ולא נכנסים לבדוק את הדברים בצורה מאוזנת. לא תמיד הילד צודק. בקיצור יש פה ים של דברים, אני שוב אומר, צריך להסתכל על זה בצורה רחבה.

שמע ידידי הייתי יושב איתך עוד שעות אך לצערי השעה כבר מאוחרת, וכפי שאמרת, זה ראשיתו של קשר, אני מבטיח לשמור ועד אז, אחי אבי, אברך אותך בברכה שהיושב במרומים ישמור עליך, מחבק אותך חיבוק אמיץ, המשך בדרכך לעשות חיל. היה לי הכבוד באמת להיות בחברתך.

א- מאוד נהנתי ותודה שהתעקשת.

מסיבות בטחון שדה נאלצנו.....

"הוא יושב טוב, אני רואה אותו, הוא מרגיש בטוח, בוא ניקח אותו עד הסוף". אסף שהיה מאחורה ולא ראה, והרגיש מאוד לא בטוח, הוא פחד שהוא ייפול למים ואמר לי: "אבי בוא, יש פה אנפה לידני, ננחית אותו בחוף בין צור לצידון והוא יטוס בנוח". אמרתי לו: "בסדר, יאללה בוא". נכנסנו לחוף בין צור וצידון, בדקנו שאין בו אף אחד, וניסינו לעשות לו העברה. אבל היה שם ירי מאוד מסיבי, כולל אר-פי-גי' שעשה אור מאוד חזק, מיד קיבלתי החלטה להעבירו לחוף מבטחים, להביאו לישראל.

לאחר ההנחתה בישראל, פתאום ראיתי שהוא נפל על הגב. האמת, פחדתי. חשבתי שקרה לו משהו, אך אב. החליט לחלץ את עצמותיו: פתאום אני רואה אותו מתרוצץ ככה ימינה ושמאלה על החוף, עשיתי לו סימן שיחזור. כשחזר והיה די קרוב, נתברר פתאום לאסף שאב. היה מדריך בקורס הטיס שלו והיה המדריך הנערץ ביותר של אסף.

מה קרה אחרי זה ?

א- האנפה שבאה איתנו לקחה אותו לבית חולים, לבדיקות כלליות.

הספקת עוד לראות אותו לפני שהוא עלה על האנפה?

א- כן ראיתי שהוא קם ושהוא בסדר. מה אגיד לך, זה באמת אירוע בלתי נשכח. כל פעם זה מרגש אותי מחדש.

האם יש איזו הקלטה מאותו יום גורלי?

א- כן, אך ברצוני לספר לך עוד משהו וזה באמת מפתיע: יש קטעים שאנחנו זוכרים אחרת, אסף ואני, אבל התמונה הכוללת היא באמת אותה תמונה, עם פה ושם ניואנסים. בכל אופן לא משמעותיים. תראה, מבחינתי באיזשהו מקום הכל כתוב בתחקיר, תחקירו אותנו לעומק. יש עוד איזה פרט די מצמרר - נפגשנו עם רבין, הוא היה שר הבטחון והוא רצה שנבוא אליו ונספר לו את הסיפור. אני סיפרתי לרבין את הסיפור, כמו שאני מספר לך, זה היה בלשכה שלו ביום שישי ואני התעצבנתי, רציתי להיות בבית. אך אח"כ זה היה חוויה לשבת עם רבין, זו הגדולה שלו דרך אגב, לרדת לפרטי פרטים. הוא שאל הכל. ברוב התחקירים דיבר אסף כי יש לו שפה קולחת יותר, אצל רבין אני דיברתי, כי רצה לדעת הכל מפי מפקד המסוק. קיבלתי תמונה אישית עם הקדשה ממנו ומצוין עליה תאריך המפגש. יום אחד אמא שלי שמחה לב על התאריך, זה היה ב-4 לנובמבר 1986. תשע שנים מאוחר יותר, באותו תאריך הוא ירצה. פשוט לא יאומן, אני לא שמתי לב לזה, התמונה אצל אמא.

עשרים ושתיים שנה אחרי - ותראה איזה מתח. אתה בקשר עם המשפחות, אסף ואב?

א- לא יותר מדי. תראה, קודם כל היינו איתו שבוע אחר זה, מפגש כזה היה מאוד מרגש. היינו גם בכל מיני אירועים בחיים שלו, הוא הפסיק לטוס בגיל מאוד מבוגר, היינו בטיסת שלו, הוזמנו לבוא, להיפרד ממנו. היינו גם ביום הולדתו ה-50. בסוף כל אחד עסוק בחייו, החיים חזקים מאיתנו.

האם יצא לך להפגש עם מפקדים בצה"ל עקב הארוע?

א- חודש לפני האירוע הוזמנתי ביוזמתו של האלוף אילן בירן לדבר איתו על החלטתי לגמור את השרות וללכת ללמוד. הוא כעס עליי קצת, מה פתאום אני משתחרר והולך ללמוד? בשיחתו איתי טען שמשקיעים כל כך הרבה כסף על הטייסים, בסוף אנחנו לוקחים את הרגליים והולכים ללמוד. זה עצבן אותו. חודש אחרי כן, אחרי כל הארוע טסנו לבריטניה, אילן בירן היה שם, אתה מכיר אותו, הוא בחור מאוד קר ומנוקד, כשראה אותנו הוא בכה וחיבק אותנו בדמעות. הוא כל כך התרגש מהאירוע הזה. אני זוכר את זה עד היום.

אבי, אולי אתה יכול לספר על הנווט רון ארד, שאנו לא יודעים, אולי על הדקות הראשונות לאחר נפילתו ?

א- כפי שצינתי הפנטום נפגע כתוצאה מתקלה טכנית, שניהם צנחו באור יום, הטלויזיה הלבנונית הסריטה את הצניחה והראו את הלבנוניים רצים עם הקלציניקובים, וזהו, בזה זה נגמר, זו דעתי, כשהוא צנח היה מעולף כי מיד הוא נלקח, אני זוכר שנקראתי לפיקוד צפון כדי לסמן את הנצ. של חילוץ הטייס, חשבו מיד לארגן כוח גדול עם מטוסים ולהכנס לחלצו, שלחו

ר' יהודה דוד קמחי זצ"ל

חכם באשי בלוב 1897-1902

מאת: יוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן) ודוד ג'אן (ג'יעאן)

במיטתו שדדו את כל מה שמצאו בביתו. אפילו מול רצח אכזר ומבעית זה נקטה המשטרה עמדה ניטראלית, כדרכה כשהמדובר ברצח שביצע מוסלמי נגד יהודי, וכך לא נענשו האשמים. בבתי המשפט של טריפוליטניה אין שום שופט השייך לדת היהודית, אף על פי שהוענקה לכל עם ולכל אומה הזכות שבכל בית משפט יהיה שופט אחד השייך להם, כדי שישמש כביכול כנציג אומתו. המשך הדו"ח של כ"ח מתאר בפנינו בצורה נפלאה כיצד נתגלגל ר' יהודה דוד קמחי ללוב, ומה היו הסיבות להגיעו מקושטא הרחוקה:

"בימים אחרונים אלו נאלצנו להביא, באמצעות פירמאן קיסרי, את ר' יהודה דוד קמחי אחד הרבנים הראשיים מקושטא, בתקווה שיגן עלינו מפני אויבנו. אך המושל לא ניאות לסייע לו כלל. הרב הראשי [ר' יהודה דוד קמחי] פנה אליו כמה פעמים כדי להקנות למעשה לאומת היהודים את הזכויות המגיעות להם בהיותם אזרחי המדינה. אך לא זו בלבד שלא עשה הוואלי כלום למען היהודים, אלא אפילו סירב לענות על שאלות הרב הראשי. תהינה אשר תהינה הסכנות שלהן חשופים היהודים השוכנים בכפרי טריפוליטניה, אין הרשויות התורכיות מטפלות כלל בענין. ובכך, אולי, הן ממלאות בעקיפין אחר חובתן הקדושה להכחיד את כל העמים שאינם הולכים בדרכי דת מוחמד."

בואו של ר' יהודה דוד קמחי ללוב לא משנה כלל את יחס השלטונות כלפי המיעוט היהודי הנרדף, והצרות והרדיפות ממשיכות להכות ביהודים:

"לפני חודשים אחדים שיגרו יהודי אידר, רובע בכפר מצרעתה, איגרת לרב הראשי [ר' יהודה דוד קמחי]. ובה ביקשו ממנו לדבר בעדם אל המושל, למען ייאות הלה לצוות על קאימאקאם הכפר להחזיר אל משמרתם את השומרים הליליים ששירותם ברובעם נפסק לפני זמן רב, אחרי ששירתו בו, על פי פקודת הקיסר, במשך חמש עשרה שנה בערך. הרב הראשי העביר בקשה זו להוד מעלתו הוואלי, אך הלה, כדרכו, לא ענה. לדאבונו, בשבת שעברה, נכנסו הערבים אל תוך בית הכנסת של אידר, שברו את דלתותיו ואת חלונותיו, וגנבו את כל דברי הערך שמצאו בו, כלי כסף, רימונים ועטרות של ספרי התורה, ומה שנורא עוד יותר, קרעו את גווילי ספרי התורה. על כל הדברים הללו נמסר לרב הראשי, והוא מצדו מסר על דבר הפעם למושל, אך גם הפעם הוואלי לא קיבל כל תשובה. משהו דומה קרה לפני זמן מה בכפר זליטון, בו הרסו הערבים את בית הכנסת וגנבו את כל מה שהיה בתוכו. מערכת המשפט כלאה 40 מהגנבים הללו שנתגלו, וכעבור ימים אחדים שיחררה אותם מבלי להטיל עליהם אף עונש קל. לא זו בלבד אלא גם, לא יאומן כי יסופר, לא ציוותה עליהם להחזיר את החפצים שגנבו מבית הכנסת ושנמצאו אצלם.

ביום חמישי שעבר נרצח יהודי בשעת צאתו את כפרו, וחברו נפצע. הדבר קרה במרחק מה מן הבירה ומערכת המשפט לא חיפשה אחר הפושעים.

יובן היטב, כי אצל המוסלמים שלנו, דם היהודים הפקר ואין אנו בטוחים בגופנו ובעיקר ברכושנו. משום כך אנו באים לבקש מכם שתרחמו על אחיכם המסכנים הנאנקים תחת כובד כל צרותיהם ושתואילו לבוא לעזרתם ולהקל את ייסוריהם את סבלם. כבר בא הקונסול הכללי של הוד מלכותו הבריטית אל הרב הראשי כדי לקבל ידיעות על מאורעות מצרעתה והלה מסר לו על כל הרדיפות שאנו סובלים מהן."

בכדי להבין את התהפוכות ביחס הממשל אל היהודים בפרט ואת יחסו הנוקשה כלפי פורעי החוק, נדרשים אנו להפוגה קלה מהדו"ח של כ"ח, ונדלה פרטי אינפורמציה חשובים ביותר מ"הגיד מרדכי" לר' מרדכי הכהן.

ר' מרדכי הכהן, דיין בבית הדין בבנגאזי שבלוב ומחשובי ההיסטוריונים היהודיים בלוב, מתאר לנו כי במקום השליטים, נאמק פאשא שלא נתן דעתו על תהלוכות המדינה והצלחתה,

ר' דוד קמחי זצ"ל נולד בטורקיה ונתמנה לחכם באשי בטריפולי בזמן שלטון הטורקים בלוב. מכובד מאד בעיני השלטונות והיה לפה ולעזר לבני קהילתו. נפטר בשנת התרס"א 1901. אילו שתי השורות הלקוניות הכתובות בספר "יהדות לוב" על ר' יהודה דוד קמחי, עם גשיאות בשמו ובתאריך פטירתו. שורות מקוממות בדלות האינפורמציה ובגשיאות המקופלות בתוכן, עד כדי אבסורד לחשוב שזהו הרד"ק שחי 700 שנה לערך לפני רב זה. ולא נותר לנו אלא לצלול למעמקי ההיסטוריה ולדלות אינפורמציה ממקורות גלויים ועלומים על אחד מהרבנים ששימשו כ"חכם באשי" - רב ראשי בלוב.

קטעים אחדים מההתכתבות בין ועד טריפולי של חברת "כל ישראל חברים" לבין הוועד המרכזי שלה בפאריס עשויים לתת מושג ברור יותר של המצב ושל הלך הרוח בין יהודי לוב. יהיו המאורעות חמורים ומשמעותיים ככל שיהיו, בכל זאת אינם נותנים אלא מושג חיוור מהמציאות של השנים ההן. יותר מאשר מקרים רעשניים אלו, מה שאיפיון את העשורים האחרונים של שלטון העותמנים היתה אכן הרעה מהירה של האווירה הכללית, ההתפשטות בין המוסלמים (וגם בין הברברים) של טינה אנטי יהודית שלא היתה ידועה עד אז, התרבות מעשי חוסר הסובלנות, העלבונות, מעשי החמס מכל הסוגים, מן הקטנים עד הגדולים, מגנבת יבולים בידי הערבים בשדות היהודים שבפנים הארץ ועד חילול בתי הקברות ומעשי הרצח. וכל זאת בתוך האדישות הכללית כמעט של הרשויות המקומיות.

זהו למעשה תיאור התקופה בלוב טרם בואו של ר' יהודה דוד קמחי מקושטא למלא את משרת "חכם באשי" בטריפולי. זוהי תקופה קשה מאוד ליהודי לוב אשר שואבת לתוכה כרוח סערה רעה את ר' יהודה דוד קמחי.

בזאת מביאים אנו בפניכם קטעים מתוך הדו"ח של כ"ח כפי שפורסם בספר "יהודים בארץ ערבית", מאת רנצו דה פליצ'ה:

21 בפברואר 1897

מצב בני ישראל בכל חלקי טריפוליטניה מסוכן מאד. לדאבונו אנו מנושלים מכל הזכויות שבטובו ובאדיבותו הידועים העניק הוד מלכותו הקיסרית השולטן לכל נתיניו ללא הבדל גזע, בגלל היחס הגרוע ביותר שהמוסלמים של ארצנו מגלים נגדנו, והרדיפות הנמשכות תחת שלטון הוואלי הנוכחי חאמיק ביי, אשר אינו רוצה לבוא לעזרתנו ולהגן עלינו מפני אוכלוסיה מוסלמית אכזרית ובלתי אנושית זו. הגנו מוכנים לפרט כאן אחדות מן הצרות שפגעו בנו בימים אחרונים אלו.

בעיר ג'בל פגע ערבי בבן ישראל ביריית רובה, בכל זאת, תודה לאל, לא מת הפצוע, כי הגיעו בני דתו בזמן בכדי לטפל בו. מערכת המשפט כלאה את האשם למשך כמה ימים בלבד, אף על פי שנגלה והוכר על ידי האוכלוסיה כולה. באותה עיר עצמה חדרו גנבים בלילה לבית איש בעל עמדה בולטת ואחרי שרצחו אותו

הבהרה:

משפחת קמחי היא משפחת רבנים ופרשני המקרא ידועים אף בדורות קדומים ביותר. ידועים לנו רבנים ממשפחת קמחי מחבל ארץ פרובנס אשר בדרום צרפת ששימשו כפרשני המקרא.

ר' יוסף קמחי שחי בין השנים 1105 ועד 1170 לערך, ובניו ר' משה קמחי שמת בשנת 1190 לערך, ור' דוד קמחי הרד"ק שחי בין השנים 1160 ועד לשנת 1235. ולכן זוהי טעות נפוצה וחמורה ביותר לומר כי הרד"ק הוא ר' יהודה דוד קמחי אשר נפטר בלוב בשנת התרס"ב 1902 - שימו לב קיים פער של כ-700 שנה בין שני הרבנים. לרבני משפחת קמחי, שושלת רבנית ענפה גם בארצות טורקיה, ספרד ועוד.

קבוצה זו של יהודי לוב הייתה בעצם הקבוצה היחידה, מכל מקום הגדולה ביותר, של יהודים מחוץ ליבשת אירופה שהובאה למחנה ריכוז באירופה. לפי הדיווח של הקונסול גרמני בלוב בשנת 1942 חיו בלוב 28,830 יהודים. רבים מהם היו בעלי אזרחות זרה. ב-1938 הפעילו שלטונות איטליה ששלטו על לוב מאז 1911, חוקים נגד היהודים. ב-1940 עם כניסתה של איטליה למלחמה לצידה של גרמניה הנאצית, הושמו בלוב כל בעלי נתינות זרה להסגר במחנות מיוחדים. מהם 1,620 יהודים לוביים בעלי אזרחות צרפתית הועמדו תחת חסותם של שלטונות ווישי. 870 יהודי לוב שהיו בעלי אזרחות בריטית טופלו ע"י שלטונות איטלקיים כ"אזרחי של מדינת אויב". אחר כך, ב-1942 חלקם הועברו למחנה איטלקי פוסולי בחבל מודנה. אחרי כניעתה של איטליה בראשית סתיו 1943 וכיבוש אזורים אלה ע"י הצבא הגרמני, הועברו יהודים לוביים אלה בעלי דרכונים בריטיים למחנה ריכוז ברגן בלזן שבגרמניה.

ממחקרו של ההיסטוריון הגרמני אברהארד קולב (Eberhard Kolb) על ברגן בלזן עולה כי במהלך שנת 1944 הגיעו לברגן בלזן 4 קבוצות של יהודי לוב ממחנות באיטליה - פוסולי (Fossoli di Carpi), ארזו (Arezzo). הסך הכל 370 יהודים מלוב. כעבור זמן הם הועברו למחנה וויטל (Vittel) שבצרפת כחלק מן התוכנית שרקם הימלר של חילופין בין אזרחים בריטיים שבידי גרמניה לאזרחים גרמניים שהיו בידי הבריטים. לפי תוכנית זו יהודי לוב בעלי דרכונים בריטיים היו אמורים להיות מוחלפים באזרחים גרמניים שנמצאו בדרום אפריקה במעצר כאזרחי מדינת אויב. לפי המסמכים הגרמניים של אותה תקופה (מחצית השנייה של 1944 וראשית 1945) במסגרת חילופי אזרחים בריטית-גרמנית היה צריך להחליף 920 בעלי אזרחות בריטית שבידי הגרמניה ב-919 גרמני הרייך שהתגוררו בדרום אפריקה. על הפרק הזה מרחיבה דיבור היסטוריונית גרמנית, אלכסנדרה הלן וונק בספרה רחב היריעה "בין סחר בני אדם וה"פתרון הסופי": מחנה הריכוז ברגן בלזן", המבוסס על עבודת הדוקטור שלה משנת 1996.

אכן, קבוצה ראשונה של 119 יהודי לוב בעלי דרכונים בריטיים יצא ביולי 1944, בקשיים רבים, ממחנה וויטל שבצרפת לכיוון פורטוגל. הגיע לליסבון ומשם הועברה לבריטניה. באותו זמן הגיעה לליסבון גם קבוצה מקבילה של אזרחים גרמניים מדרום אפריקה.

המשך מבצע החילופין תוכנן לספטמבר 1944 אך לא בוצע בפועל. בקבוצה זו אמורים היו להיות 147 יהודי לוב בעלי דרכונים בריטיים, ביניהם ילדים רבים. אחרי מו"מ ממושך בתיווך שוויצרי, יצא קבוצה זו של יהודי לוב ב-19 בנובמבר 1944 ברכבת מברגן בלזן למחנה ריכוז ביבראך (Biberach) בגרמניה. אלא שאז התברר לאנשי משרד החוץ הנאצי שטיפלו במבצע החילופין, שמצבם הפיזי והמנטאלי של יהודי לוב שהובאו מברגן בלזן הוא כה ירוד שאם הם יגיעו במצב ליעדם לצורך חילופין הדבר יזיק לדימויו של "הרייך השלישי"... לכן הומלץ שמבצע החילופין יעוכב במספר שבועות עד שיהודי לוב אלה "יבראו במידה מסוימת... במשך תקופה זו ניתן יהיה להתפטר מן הרושם הגרוע..." - כפי שכתב איש משרד החוץ הגרמני, שניידר, בתרשומת פנימית מינואר 1945. ואכן, במרץ 1945, בוצע מבצע חילופין שני בין גרמניה לבין בריטניה. אלא שבקרב המוחלפים לא היו אותם יהודי לוב שנשארו תקועים במחנה ביבראך.

אין בידנו נתונים כמה מבין יהודי לוב שהובאו למחנות בגרמניה נפטרו אז. מכל מקום ב"ספר הזיכרון של ברגן בלזן" שפרסם אתר הזיכרון של המחנה באפריל 2005 בשני כרכים והמכיל כ-50 אלף שמות של עצירי ברגן בלזן. בין שמות הנפטרים שנוכללו בספר זכרון זה לא מצאנו שמות של יהודי לוב. אולם, כפי שנאמר במבוא ל"ספר זיכרון" זה, מבין 50 אלפים אסירי ברגן בלזן שנפטרו בחודשים האחרונים לפני השחרור ומיד אחרי השחרור, אותרו רק 9,900 שמות.

אגב, על פי הנחיה של הימלר, ערב שחרור מחנה ברגן בלזן בידי הבריטים, מפקדת המחנה שרפה את כל הארכיון. "בגלל השמדת המקורות בידי הפושעים אי אפשר יותר לשחזר את השמות והנתונים הביוגרפים לגבי חלק גדול של עצירי ברגן בלזן" - כתבו במבוא עורכי "ספר הזיכרון".

ראול טיטלכאום: נעורים בברגן בלזן

שמן על בד, 60x40, 1949
(המקור נמצא באוסף של יד ושם בירושלים)

1. Samson Schlomo: Finsternis und Licht, 50 Jahren Nach Bergen Belsen. Erinnerungen eines Leipziger Juden. Jerusalem 1995. S. 250
2. Eberhard Kolb: Bergen Belsen 1943-1945, Göttingen 1996 S. 71-72
3. Alexandra-Eilen Wenck: Zwischen Menschenhandel und "Endlösung": Das Konzentrationslager Bergen-Belsen. Ferdinand Schöningh. 2000. S. 228-238.
4. Bergen-Belsen: Gedenkbuch, Band I und II, Stiftung Niedersächsischer Gedächtnisstätten, Gedächtnisstätte Bergen-Belsen, April 2005

ומשטר נכון ולימוד הכתיבה וילבישום וינעילום ויאכילום מעוז לאביון בצר לו בהשגחה עצומה. אין די באר טורח משאם הם העומדים על הפקודים ימים ולילות איש איש על עבודתו לקיים מאמר חז"ל הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה ות"ל כי כביר מצאה ידם והיא כפורחת עלתה נצה פירות ופירי פירות בעזרת אחינו בני הקרובים והרחוקים. ובראותי כשרון מעשיהם הטובים בהתעוררות אהבה ורוח נדיבה וחפץ לב, אוכל להעיד כי יושר הנהגות החברה הקדושה הזאת ופעולותיה הפיקו רצון ממני מאוד ולפעלא טבא אמרין יישר חיליהו לאורייתא ישלם ה' פעולם ופי מלא תהלות ליחידי סגולה נדיביה ושועיה שעזרו חיל וילתכוה בימין צדקם והאצילו פרי צדקתם סך הגון לעזר החברה הקדושה הזאת ולכל המתנדבים בעם כאשר נקבו בשמות בספר הזה איש איש כבודו אשר לקחו חבל בימין המפעל הנשגב הזה היטיבה ה' לטובים.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה, בס' כל איש אשר ידבנו לבו - התרנ"ז.

משרת ראש הרבנים על שכם הדיין רבי דוד רובין להיות לו לעזרה, אך ר' דוד לא רצתה נפשו לקבל המשרה, להיות משוכנע לדבר הכסף חלף עבודת הצבא.

מתוך "ספר חברת יגדיל תורה", היוצא בשנת התרנ"ז 1897, במלאת ארבע שנים לפעולתה של חברת "יגדיל תורה" בטרופולי כבית ספר תלמוד תורה, מוצאים אנו את ברכתו של ר' יהודה דוד קמחי, החכם באשי, לפעילותו הברוכה של בית הספר: מאת מוה"ר הרב הראשי (חכם באשי) חטר מגזע ישי כקש"ת כמהר"ר יהודה דוד קמחי גר"ו עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

מי ימלל גבורות תהלת פנת יקרת יקר תפארת החברה הקדושה אשר נתייסדה זה כארבע שנים בעיר הזאת נע"מי טראבלס המערב יע"א הנקראת בשם יגדיל תורה אשר רבו מפעלותיה מאנשי החסד והרחמים ישרים בלבותם ויעטו כמעיל קנאה להפיץ אור תורתנו הקדושה על פני תבל להרים קרנה בכבוד והקדישו עתותיהם חנם אין כסף גם מכספם הרימו לנהל בתי הספר בסדר

הצעיר יהודה דוד קמחי ס"ט, מנהל עדת ישורון מטעם הממשלה יר"ה, בעי"ת טראבלס המערב יע"א, מקום החותם.
להלן נביא בפניכם את דברי ההספד שנכתבו על ידי רבני טריפולי
על מותו של ר' יהודה דוד קמחי זצ"ל, דברים היוצאים מלב ואין העין יבשה למקרא:

יום יט לחדש תשרי תרסג - יע"א אל מול פני יתומים ויתומות ואלמנות המנוח הרב יהודה דוד קמחי לעיר טראבלס המערב יע"א

ברוך דיין האמת

שמועה שמענו ותרגז בטנו לקול צללו באזנו כי שר מר המות הרס ולא חמל מבצר חזק הזה מו"ר כבודו ותפארתו מופת הדור אהוב לבריות ואהוב לשמים מר אביכם המנוח יהודה וכו' נ"ע לשמעו נמס כל לב ורפו כל ידים חלחלה של כל חלצים ממתנים ועד ירכים מלאכי שלום יבכין מים על מות החכם שלם במדות מחמד כל עין ויהי לאין. עודנו באבו נקטף _____. ויבט ציון _____.

הוי מות אכזרי כנחל שוטף תשטוף על פני חלד. _____ שב _____. לא תשא פני זקן וחכם ונער לא תחון עינו נגרה מאין הפוגות. ולשונו דבק אל חכו. והנה קול בכי יוצא מתוך גרונו ונצעק _____. מי יתן לנו אבר כיונה נעופה ונשכנה על מח"ק לראות פני הרב לנשק את ידיו הקדושות לברך אותנו איש איש כבודו. כאשר נהג עמנו מיום היותו רב במח"ק וגם מרחוק אהבת שולמית ונאמניך היה בנותינו והן עתה גדלה אנחתנו על שמועה לא טובה והעולם חשך בעדנו וקול יללה _____ כל הקהלה ואבל כבד ברחובות ובשווקים כי נאבד ממנו יקר יקירנו בארץ מרחקים. קטון וגדול כנחלי דמעות מ _____ כי גדול כים שברנו. הו לו ידע _____ מל _____ נחב _____ ולתאר בשר _____ לפני גודל אנחתכם. ומה ננחם ואל מי נפנה על ימין או על שמאל. על עצמו אשר נכרת מארץ חיים עודנו בחצי ימיו רחוק מארץ מוצאו. על _____ אשר שתה _____ תרעלה. על יתומיו אשר נשארו כצאן מבלי רועה מארץ רחוקה. על קרוביו אשר נקרע סגור לבבם. על הקהלה ואוהביו ומיודעיו אשר שופכים כמים לבם. על אבדן מאר עינים המשמח אלקים ול _____ שים בנועם שיה מדברותיו. צר לנו מאד אבלכם _____ מ _____ על צרת לבבכם ועל צרת כל בני המשפחה אשר אין גבול וקצה לתוגת נפשיכם. ומי ירהיב עוז בנפשו לבוא לכם לנחמכם. אולם זאת לכם לדעת כי כן אמר ויהי הוא צוה וישמור ואין מי יאמר לו מה נעשה ומה נפעל. רק זאת ינחם אתכם מיגון לבבכם בידועכם נאמנה כי הרב ... לא מת. מעשיו הטובים וצדקתו עומדת ותום לבבו הטהור עודם בחיים ואל מנת חלקו כי חי נצח יהיה מעתה ובצל שדי נפשו יתלונן. ובכן הואילו לקבל ברצון ממנו האהובים נאמנים למנוח את דברי תנחומין אלה הלוקחים חלק רב באבל כבד הזה המשתתפים בצרתכם כאחד מקרוביכם ומצדיקם דין שמים עלינו ואמרנו בפה מלא צדיק ה' בכל דרכיו הצור תמים פעלו. וגם ברך לקחנו למען שו _____ שמים ישלח את ידו ויפתח לכם פתח של תקוה להרחיב את לבבכם. ומהיום והלאה לא תחזו עוד בהאי סימ _____ והיה המחנה הנשאר לפליטה. ונפש המנוח הרב עלה תעלה לשמי מרומים ותהי צרורה בצרור החיים אמן ולא תאסיפו עוד לדאבה ומכאן ולהבא חושבנא טבא. נאם האוהבים הנאמנים המתאבלים באבל הזה הנחל דמעות _____ בצמא בתשובה שלמה ע"י מכתב להודיע אלינו איך תתנהגו מהיום את עצמכם.

מטריפוליס, בימים האחרונים לירח אקטובר היו פרעות בירוד מוקד-דזשומאה בכפר אמרוס אשר בקרבת טריפוליס, ילידי האיין חפצו להראות את כעסם על הובת העבודה בצבא מורקיה שהושמה עליהם – ולא מצאו תחבולה טובה מאשר... להתנפל על היהודים. עדת פוחזים ורשעים התנפלה בעצם היום על בני שבאו אל השוק לערוב מערבם ולמכור טהורים, ויאלצום במכות נמרצות לעזוב את אהליהם, ויבזו את סחורתם, אתרים מן המוכים נפצעו, ופצעו האחר קשים. הוואלי בטרפוליס, אשר מודה דודיעו לו את המקרה, אחז בתחבולות נמרצות ויצא לעשות הקידה חמורה. ליהודים השודדים הבטיח להשיב למו את נוקם, ואף אמנם אחרי אשר עשרים שודדים אלצו להשיב את הנגבה והגולה הושבים במאסר, ומאז ילידי אברוס דרש להשלים את הסכום אשר דרשו היהודים, ובני הכפר עשו כן. אז קרא הוואלי אליו את היהודים, ובמעמד הרב העליון קמחי נתן חקף לכל אחד מהם את הסכום שדרש, אחרי הודיעו בשבועה כמה עלה נוקם. אהינו המאשימים בצדקת לב השר הנישו לו בידי הרב אגרת ברכה. יהודה נא לבני אמונהך – אמר הוואלי אל הרב – כי אין למו להודות לי, כי אני רק את חובתי עשיתי. האם לא אביהם אני לירוש משפטם ולדאג לשלומם?

בנים גדולים מאשתו הראשונה וגם שני בנים מאשתו השנייה וילדיה קטנים. עדת הדיינים הפקידה את האח הגדול להיות אפוסטרופוס על כל הנכסים. בשנת 1900 תבעו בני האשה השנייה את אחיהם הגדול לטור החשבונות, לתת להם חלקם החצי בעזבון אביהם... בני האשה השנייה מינו את ר' מרדכי הכהן להיות מורשה בעדם... אב הבית דין ר' חיים כהן אמר במעמד ראש הרבנים, לא יתקבל המורשה מרדכי הכהן כי הוא קרובי ופסול לפום דינא כי אדון לקרובי... האח האפוסטרופוס הציע לפני עדת הדיינים וראש הרבנים החכם ר' יהודה קמחי שני שטרות, אחד שטר אפוסטרופוס ואחד שטר מתנה קודם שנשא אביו את האשה השנייה... המורשה [ר' מרדכי] עמד בקצף ויאמר לראש הרבנים, הנה סלקתי את ידי מהבית דין הזה, כי אין להבית דין להשיב בעד אחד מהבעלי דינים... לבסוף נעשה פשר על יד ראש הרבנים, כי בני האשה הראשונה ובני האשה השנייה השני צדדים כל צד זכה בכל מה שתחת ידו מטלטלי, הן כסף הן שוה כסף, וכל הקרקעות בין מה שהניח אביהם בען שקנו אחר כך... המורשה [ר' מרדכי] נשטם באיבה מעדת הדיינים, ויערכו כתב הסכמה כי לא יקבלו אותו מורשה עוד בבית הדין. אך ראש הרבנים ר' יהודה קמחי לא רצה לחתום עליהם כי אמר: הנה שאלה ותשובה כנדון זה ממש בספר פורת יוסף סימן ל"א, והעלה כי אין למנוע המורשה, כי אם הבית דין יענינו בספרי הפוסקים כי יצא הדין לאמתו בערוב ימין, נדרש ר' יהודה דוד קמחי לנושא כאוב מאוד ליהודי לוב. זהו נושא השירות הצבאי בצבא הממלכה העותמאנית, או לחילופין ניסיון לחידוש הטלת המס תמורת שירות צבאי. ר' מרדכי הכהן מציג בפניו את השתלשלות הדברים, תוך כדי שהוא מבשר לנו בשורות לא טובות, על מותו ללא עת של ר' יהודה דוד קמחי זצ"ל:

"בהיות כל החוקים החדשים אחוזים ושלובים זה בזה, לא שבעה נפש חאפץ פחה רצון בעוד לא השלים מפעלו בדבר חוק עבודת הצבא. וישקול את לב המושלמים, והנה כלם כאחד אם יעבור עליהם מה לא יבואו תחת עול עבודת הצבא, קלע מטרות על היהודים, הביא לפניו מספר כל זכר (אשר נמנו מחדש) לבני ישראל נתיני תוגרמה, עלה ערך ארבעת אלפים וחמש מאות, ויטיל על היהודים לשלם מדי שנה בשנה סך ארבעים אלף וחמש מאות פרנק כפר נפשם חלף עבודתם בצבא, באמרו אלחץ את היהודים ראשונה ואז אין פתחון פה למשולמים [למוסלמים]. הראה אותות אהבה להחכם ר' יהודה קמחי, ראש היהודים, לעמוד לו לעזרה. אך ביום כ"ח מנחם התרס"ב אגוסטו 1902 נלב"ע ראש היהודים הנזכר באביב חלדו, בלתי מחלה ארוכה. חשב הפחה לתת

והאשם פשה אשר הלך בעקבותיו, מתמנה סוף סוף שליט אשר מחולל מהפכה שלטונית ונלחם בשחיתות: "שנת התר"ס בחדש מנחם לוליו 1900 בא תחתיו חאפץ פאשא. מאז דרכו כפות רגליו טריפולה השליך חתתו במדה גדושה על כל יושבי הארץ, ויחקור לדעת מסתרי הגנבים. שרש אחרי הגזלנים והשודדים, כל בעלי אגף רשע הרחיקו נדוד ועקבותיהם לא נודעו. גם שחוק הקוביא, אשר הוא מקור משחת לכל התועבות, עצר בעדו, הפקיד מרגלי חרש להודיעו מכל הנעשה במדינה בכלל ובבתי המשפט בפרט. השוחד אשר הוא רוח החיה המתהלכת באופני המשפט הכריתו כליל. מחה דמעת העשוקים במשפטם והצדק הוקם על כנו. כתת צעדיו דרך המדבר לחקור תהלוכות כפרי המחוז, וכולם שמחו לקראתו. התחיל לעשות תקונים בעיר. נחזור שוב לדו"ח של כ"ח, המביא בפנינו את חשיבותו של הרב הראשי ר' יהודה דוד קמחי בעיני השלטונות, אשר דורשים את נוכחותו כאשר הם מוציאים את הצדק לאור: 4 בנובמבר 1901

מהומות בעמרוץ. בשבוע שעבר היו מהומות בסוק אל ג'מעה, השוק המתנהל בעמרוץ, כפר השוכן במרחק קטן מטריפוליס. הילידים רצו להפגין על התמרמרותם בשל הכללתם בצבא התורכי, וברצותם להפנות את תשומת לב אל עצמם לא מצאו דבר טוב יותר מאשר להתנקם ביצורים חלשים חסרי הגנה. להקת פושעים התנפלה לאור היום על בני ישראל מסכנים, שבאו לשוק כדי למכור את סחורותיהם, אילצה אותם לנטוש את דוכניהם ושדדה את כולם לא מבלי לחלק מהלומות, ופצעה אחדים מהם, אחד קשה. מיד כשנמסר על הענין לוואלי של טריפוליס, נקט אמצעים תקיפים וניהל תחקיר מדוקדק מאוד. הבטיח ליהודים הנשדדים לפצותם כמעט על כל מה שאבד להם. ואכן לאחר שהכריח כעשרים מהשודדים המזוינים הללו להחזיר את הגולה, כלא את כולם בבית הסוהר, ואחר דרש והשיג מהילידים העשירים של עמרוץ את השלמת הסכומים שתבעו היהודים. הוא הביא אותם לפניו ושם, בנוכחות הרב הראשי קמחי, דאג שלכל אחד מהם יוחזר במלואו הסכום שהצהיר בשבועה שנגנב ממנו. בני דתנו, מאושרים על אשר זכו למשפט צדק במהירות כה רבה, אילתרו מיד דברי שבח ואחרי כן שיגרו לוואלי באמצעות הרב הראשי דברי תודה. "יודיע נא כבודו לבני דתנו", אמר הוואלי לרב הראשי כשבא למסור לו את דברי התודה, "שלא עליהם להודות לי, כי לא עשיתי אלא את חובתי. האם אין אני אביהם כדי להגן על זכויותיהם ועל עסקיהם?". מלים אלו ומעשים אלו הם נדירים בימים האלה וראויים הם בוודאי שיובאו לידיעת הכל."

ר' מרדכי הכהן בספרו "הגיד מרדכי" מביא בפנינו אינפורמציה חשובה נוספת על פעולתו החשובה של ר' יהודה דוד קמחי בתחום החינוך:

"בימים הראשונים אין ביד המורים שום כתב סמיכה בעד הלמוד, רק כל הבא ליטול שם מורה יבוא ויטול, גם שהוא נמוך רשות בידו לתת למוד במקום מורה גבוה. ובשנת התרס"א 1901 הטילה הממשלה על ראש הרבנים ר' יהודה קמחי (נשמתו עדן) להביא את כל המורים שבעיר תחת הבקורת וההבחנה, וכל אחד יקבל בידו כתב סמיכה רשיון על מדרגתו כפי יכולתו (אנכי הכותב קבלתי סמיכה במדרגה הגבוהה)."

ר' מרדכי הכהן מציג בפנינו גם את פעילותו של ר' יהודה דוד קמחי בתחום בית הדין הרבני בטריפוליס. ר' מרדכי הכהן ששימש כמעין עורך דין, מסוכסך היה עם ראש בית הדין הרבני באותה תקופה, ר' חיים הכהן, והניצוצות והגיצים שנוצרו ביניהם חייבו את התערבותו של ראש הרבנים ר' יהודה קמחי. ומאחר ולר' מרדכי הכהן ענין אישי עמוק עם ר' חיים הכהן אב בית הדין, יש לקחת בפרופורציות נכונות את הרפס שהוא מטיל על בית הדין הרבני בטריפוליס:

"אחד גביר ושמו משה ארביב נלב"ע זה שנת תרל"ז 1876 והניח

ערב מקהלה

לא עברו מספר חודשים והנה הצעה חדשה מהגבאים וגם מחלק מהציבור, שאארגן את הילדים שבאים לבית הכנסת ואלמד אותם זמירות, שיר השירים ועוד חלקים מהתפילה. שוב, מאוד היסטתי, כי לא היה לי ניסיון בהוראה ובלימוד ילדים. אך ה' היה בעזרי והצלחתי תוך מספר חודשים לארגן כ-40 ילדים אשר היוו את השלד המרכזי שעליו התבסס רוב התפילות - גם בימים נוראים.

ילדי המקהלה ישבו מסביב לבמה, קראו את הזמירות, שרו את שיר השירים בערבי שבת, וכן השתתפו גם בפיוטים של הימים הנוראים.

בית הכנסת קבל תנופה והתפילות קבלו מימד אחר ושם המקהלה התפרסם כמעט בכל ישובי הקהילה בארץ. הוזמנו למופעים הן בהיכל התרבות בתל אביב והן באירועים אחרים הקשורים לקהילת לוב.

משנת 1958 ועד שריתי מללמד [בערך בשנות ה-80, לימדתי וחונכתי מספר מחזורים של מקהלה שיש ביניהם היום הרבה סבים, ושרובם ככולם לא שכחו את מה שלמדו בילדותם ועד היום מתגעגעים בנוסטלגיה אמיתית לשנים שלמדו.

חלק מבוגרי המקהלה משמש כיום כשליחי ציבור בנוסח יהדות לוב, והם מבוקשים מאוד במיוחד לקראת הימים הנוראים, גם בארץ וגם בחו"ל. כיום, אני עדיין משמש כשליח ציבור קבוע בבית הכנסת "יד הגבורים" ומידי פעם אנו מקיימים אירועים בהשתתפות חלק מבוגרי המקהלה.

העיתונאי רינו צחור העלה על נס את פועלו של ציון בדש, שקרא לו המורה ב-"ה" הידיעה. והוסיף: שכשהוא "ציון מתפלל", נותן למילות התפילה את המשמעות הנכונה, ואתה מרגיש שאתה חש את התפילה בכל רמ"ח אבריו.

לוטים בזה מספר תמונות מערב זה, אשר בטוחני שלא יישכחו במהרה.

מאת: ציון בעדש

פירוט זכרונותי...

נולדתי וגדלתי בטריפולי שבילוב עד גיל 13. עברתי שם את כל תלאות מלחמת העולם עם כל הכרוך בכך ואף את הפוגרומים של הערבים נגד היהודים ב-45 וב-48. מאז ילדותי, זכורני שהצטרפתי לאבי ז"ל לתפילות של שבת, לסליחות של ימי חודש אלול וגם השתתפתי בפועל בקריאת שפתי רגנות שהיוו משכמים באשמורת הבוקר בכל השבתות של חודש אלול.

מאז שהנני זוכר את עצמי, התאהבתי במנגינות המיוחדות של כל התפילות שלנו, ובמיוחד באלה של הימים הנוראים. זכורני שמשחקי הילדות שלי נסבו ברובם במשחק של בית כנסת כאשר ברוב המקרים שימשתי כאילו אנוכי החזן. רוב המנגינות קלטתי ושאתתי משליח צבור ותיק וידוע ר' דוד פלח שיחיה, אשר שימש באותה תקופה כחזן ראשי בבית הכנסת שבו התפללנו בלוב. כשהגענו ארצה גרנו מספר שנים במעברת עמישב בפתח תקוה והיינו שם כ-10 משפחות טריפוליטיות. זכורני שבהתקרבו הימים הנוראים החלטנו להקים אוהל מיוחד שישמש לתפילה ואף התקנו סוללה כדי לספק חשמל לתפילה בערבים.

כ"כ הוחלט להזמין איזה חזן לימים אלה, ואכן הגיע אלינו אדם מבוגר ממעברת פרדסיה - בית ליד. כבר ביום הראשון של ראש השנה לא יכול היה להמשיך ואז הוטלה המשימה עלי. מאז, הוחלט שנקיים את התפילה בכל שבת ושבת כאשר אני משמש כשליח ציבור ובעל קורא.

כאשר הגענו לרמת גן החלטנו להתפלל בבי"ח יד הגבורים. ופעם, באחד מהימים הנוראים, כובדתי בקריאת התורה בנוסח המיוחד שלנו. מאז, נרדפתי (לחיוב) גם ע"י הציבור ובמיוחד ע"י מר רפאל גוילי ז"ל כדי לשמש כחזן קבוע בבית הכנסת.

לא אכחיש. היתה לי אימת הציבור, כי חשתי להתפלל כשליח ציבור בבית כנסת כזה מפואר ומלא ציבור. ברם, כפי שצינתי, לא נתנו לי מנוחה והחילתי לשמש כחזן קבוע.

תומכיו של חוקר

מאת: יוסף ג'אן (ג'יעאן)

יכול אני להודיעו על תמונה כלשהי של ר' דוד קמחי. החיור שעל פני מתרחב ומבקש אני ממנו, אנא המתן לי דקה. ניגש אני לחדרו של יעקב לילוף חג'אג, מוציא מתוך הספרייה את הכרך הכחול "יהדות לוב" ופותח בפרק שורשים. את מראה פניו של יהודה בראותו את תמונת סבא רבא שלו, קשה לתאר, כמו כן את התרגשותו.

הטלפון הבא ממני ליהודה נערך בחצות הלילה, הגעתי למעוני והתחלתי בבדיקה מאומצת, למרות השעה המאוחרת אני לא מתאפק. אנא הגד לי את הקשר שלך לר' קמחי, אני מבקש ממנו. ויהודה מספר לי כי לר' דוד קמחי נולדה בת בשם אסתר ולאסתר נולדה בת בשם רבקה והוא הבן של רבקה. ואני חוזר ומקשה ועל שם מי אתה קרוי? ויהודה מספר לי כי הוא משער שאביו נתן לו את השם יהודה על שם איזה דוד במשפחה.

האינפורמציה הבאה שאני מוסר ליהודה משאירה אותו בתדהמה מוחלטת ואותי ער במשך כל הלילה. יהודה, אני פונה אליך, אתה קרוי על שם סבא רבא שלך ולא על שם איזה דוד עלום. שמו של סבא רבא שלך הוא יהודה דוד קמחי אני אומר לו, כלומר אתה מכיר אותו בשמו השני דוד ולא בשמו הראשון יהודה.

באחד מערבי המפגשים שנעשו בבית המורשת באור יהודה, פונה אלי ידידי הטוב, נחום גלבוע - נחצ'ה, ומודיע לי חגיגית כי חייב אני לפגוש חבר ותיק שלו. זהו אחד מצאצאיו של חכם באשי ששירת בלוב, הוא מוסר לי.

בלב חפץ הנני נפנה מעיסוקי, והולכים אנו לפגוש את המכר. שלום, שמי הוא יהודה, פונה אלי האיש, וסבא רבא שלי שימש במשרת החכם באשי בלוב ושמו דוד קמחי, האם יש לך אינפורמציה כלשהי עליו. אני לוקח נשימה עמוקה, חיוך קטן בזית הפה, המעמד אומנם מרגש, האדרגלין זורם בגוף, אולם יש מעט "קומיות" במצב שהולך ומתרחש ושבנו אני אמור לספר לאיש על "בית אביו" ולא להיפך. זהו החכם באשי היחידי אשר נפטר בלוב והוא נושא במשרה משנת 1896 ועד למותו בשנת 1902, אני מתחיל לספר לו והוא מאשר את דברי. המכר ששמו יהודה מבקש ממני בכל לשון של בקשה, אנא המצא בידי כל בדל אינפורמציה שתוכל לעלות בחתך, שנים רבות חיפשתי אינפורמציה עליו ולא מצאתי וכל פנייתי נענו ריקם. הבטחתי לו כי כאשר הגיע לבייתי אעשה כל מאמץ לדלות אינפורמציה נוספת מהחומר הרב המצוי ברשותי. ושוב פונה אלי יהודה בתחינה האם

יוסף ג'יעאן והאבא דוד

כל פתגם מקפל בתוכו, במלים ספורות חוכמה וניסיון חיים עשיר של דורות רבים. עולם המציאות דואג לכך כי פתגמים חסרי מעוף, חכמה, ניסיון, לקח וכד' הם קצרי ימים ולשעתם בלבד נאמרו.

מאחר ואנו יודעים כי מסלולי חייהם של בני האדם הם רבים, ומזמנים להם ניסיונות ואורחות חיים שונים, אך טבעי יהיה זה, כי לא רק שתיווצר אחידות בפתגמים – אלא ניגודים מוחלטים – כל אחד מפרי ניסיונו. כבר בתנ"ך אנו פוגשים את התופעה הזאת: אל תען כסיל כאיוולתו פן תשווה לו גם אתה, ומייד בפסוק שלאחריו: ענה כסיל כאיוולתו – פן יהיה חכם בעיניו. כלל נוסף: אין פתגם נכון ולא נכון. כולם נכונים, השוני ביניהם או הניגוד – מקורו בהתייחסות אחרת, שונה לאותה תופעה עצמה או אפילו לאישיות הממציאה את הפתגם אשר ניסיון החיים שלו לימד אותו אחרת, או לקהל המאזינים אשר קיבלו או דחו בפועל את הפתגם לשימוש, כמובן ללא כל כללים מחייבים, פרט לחוק יסודי אחד: אין פתגם ללא מסר. זה יכול להיות חיובי בדרך כלל או שלילי, אחרת פשוט לא יהיה לו שום מסד לתחלת חיים כלשהי, ובדאי לא להעברה מדור לדור.

וישנם כמובן פתגמים רבים המביעים את אותו רעיון במילים שונות. לעתים באותו מאותה עיר ומאותו מחוז ולעתים קרובות יותר ממחוזות שונים וכד'. אנו מציעים חלוקה אחרת, לא מילונית מצמצמת אלא תכנית רחבה הרבה יותר אשר תאפשר מתן ביטוי להיצע המגוון מכל שטחי החיים.

המקורות אשר עליהם הסתמכנו בארבעת הכרכים ואשר מתוכם אנו מביאים את הדוגמאות הם:

1. השפה הערבית הספרותית
2. השפה הערבית הברברית – שפת האם בלוב
3. שפת השגורה המיוחדת של יהודי לוב – (פרט לשפתם של אנשי איזור העיר "דארנה" שלא הצלחנו לפצח).
4. ובעברית עילגת, כפי שקרה בכל גלויות ישראל המובנים רק לאחינו בית ישראל ולעתים רק לאנשי אותה עיר...

ומכאן לסוגי הפתגמים השונים:

- א. פתגם המביע אמת מוחלטת, אבסולוטית, תיאור או ציון תופעות טבע-אשר מהן ניתן ללמוד ולהפיק לקחים.
- ב. פתגמים המביעים חכמת חיים וניסיון.
- ג. פתגמים המספרים בדעות, אמונות, דת ומוסר
- ד. קללות וברכות (בשפע)
- ה. מתן עצות ביחסים בין-אישיים, חברתיים, משפחתיים, ביו לבנה, וכו'
- ו. ליצנות לשמה – הומור וסטירה,
- ז. תפארת המליצה
- ח. התרסה כנגד אדם או אמונה
- ט. דרכי חינוך רצויות ופסולות
- י. חינוך לערכים.

אז מה הפלא שקשה עד מאד למצוא מכנה משותף לכל הפתגמים או להביא אותם תחת קורת גג קטנה משותפת?

בקרב יצאו לאור שלושת כרכי המשך לספר מפתגמי יהודי לוב חלק א' (שאזל מן השוק) חלקים: ב' ג' ו' ד'

"מפתגמי יהודי לוב"

מאת: רחל ובכור ג'עאן, במארג מיוחד בשלושת הכרכים: כ-1500 עמודים

כ-7000 פתגמים, ניבים, ביטויים אמרות ואמרות כנף של יהודי לוב

מאות איורים ותמונות, תרגום והסבר מפורט לכל פתגם השוואה למקורות בעברית: בתנ"ך, בתלמוד, בספרות ולסלנג כיום.

מחיר שלושת הכרכים: ₪150 בלבד

למארג יצורף שי - חוברת שירה ופולמוס בעברית וערבית נכס אשר חייב להיות בכל בית של יוצא לוב!

דרכי חינוך רצויות או פסולות:

א. סאגם אלערף מן דאמו אכציר
ישר את הענף כל זמן שהוא ירוק

ב. פי פארך אלחארה – מה תצל אחש צ'בארה
לנער רחוב – לא תעזור עצה

ג. כאן פבאר ולך – כאויה
אם בנך התבגר – היה לו לאח

חינוך לערכים:

א. עטה צבע – טלב אדרע
תן לו אצבע – דורש את הזרוע

ב. פלאבס יקולו מרת מן, ופזנס יקולו בנת מן
בלבוש שואלים: אשתו של מי,
ובייחוס שואלים: בתו של מי

ליצנות לשמה:

א. עלה קר עקלו – מה תמאש מתלו
לפי דעתו – אין כמותו

ב. חסו פיה אלפאג'י לחרש, אללה יבארך
קולו כמו נייר זכוכית, הא-ל יברך

תפארת המליצה:

א. סבחאן אללה, ולקונה אילה בלה
השבחים לאלו-הים והעוצמה רק שלו

ב. עקאל למרה פי זינה, וזין אראג'ל פי עאקלו
שכל האישה – יופייה, ויפי הגבר – שכלו

התרסה כנגד אדם או אמונה:

א. עאפאר וחמיר – ומאשה חסיר
סומק ואודם – ו"מתה" לעוף

ב. פברו לקרודה ודחפו על ציודה
גדלו הקופים וצחקו על האריות

ג. מה משה חד לקבר וג'אב לכבאר
אף אחד לא הלך לקבר והביא ידיעות

קללות וברכות:

א. פי כל חוש תמה כניף (מטמור)
בכל בית יש בית שימוש

ב. יקטע מנהם מה ראת אלעין
יכרית מהם מה ראתה העין

הפתגם

מאת: בכור גיעאן

בקשו ממני חברי לכתוב על נושא הפתגמים בכלל ועל פתגמי יהודי לוב בפרט - אבל הכניסו אותי ל"מיטת סדום". כתוב ככל העולה על רוחך אבל אתה מוגבל לשני עמודים. זוכרים את תשובתו של אותו גבאי לדרשן האורח - למשך הדרשה: אתה יכול לדבר כמה זמן שתמצא כאוות נפשך גם שעתיים ויותר, אנחנו כאן מתפזרים בעוד 10 דקות... ועבורי - אינה בדיחה כבר... הדברים להלן כתובים גם לזכרה של רחל אשתי ז"ל אשר הייתה שותפה לחיים ולעבודת האיסוף והכתיבה בעבודה הגדולה הזאת, ובל נטעה, מדובר בקרוב ל-9000 פתגמים בארבעה כרכים. הראשון אזל מזמן, ויתר שלושת הכרכים הכוללים כ-7000 פתגמים נוספים יופיעו בימים הקרובים בלי נדר. כל פתגם, נ"ב, "מטבע לשון" וכו' באשר הוא, הנו תוצר יחודי של השפה המדוברת, הקשורה קשר הדוק לארץ, לעם, לתרבות, למורשת ולמכלול היחסים הבין אישיים והחברתיים. לדובר שפת האם של הפתגם - אין צורך כמעט בהסברים עליו, לא משום שהוא קל להבנה, אלא הוא נקלט מיד, "יונקים אותו עם חלב האם" ומובן על כל משמעויותיו עוד מילדות - כחלק בלתי נפרד מתוך השפה, ולכן מכלול הפתגמים בשפה מהווים, איפוא, נכס צאן ברזל של כל שפה ותרבות בכתב או בעל פה. מסקנה זו מחייבת אותנו להכיר את הרקע והתרבות של הקהילה, דבר אשר מקל מאד על הבנתו של הפתגם, והרקע אשר עליו צמח, בלעדי זה הפתגם מאבד את חיוניותו, ובעיקר את עוצמו. לצערנו, לא נוכל לעשות זאת כאן כי "קצר המצע מהשתרע" ונביא את הדברים רק בראשי פרקים.

המילה עצמה "פתגם" משערים שהיא בפרסית קדומה, משם עברה לארמית ומשם לעברית. השאלה הקשה יותר: מתי, ואיך, התחילו להשתמש בפתגמים? למאמינים - אין כל בעיה של תיעוד בנושא: מאז בריאת העולם! (עצם מעצמי ובשר מבשרי, ונפקחו עיניכם, לרוח היום, ובקיצור - כמעט כל התנ"ך), אבל מבחינה עובדתית שום אדם בעולם יהי אשר יהי - לא יוכל להצביע על תהליך או התהוות של פתגמים בשום שפה בעולם. לכן אין לנו אלא לנסות להסביר, ללמוד, ואולי, להבין את התופעה הלשונית המעניינת המונחת לפנינו. אני מתנצל מראש על כך שלא אשתמש במלים והגדרות לועזיות, מדעיות, בומבסטיות אלא בעברית פשוטה, ברורה לכל דיכפין, כי הבנת המטרה היא החשובה כאן, ולא בקיאותי בנושא.

ובכן - מה זה פתגם? מה יגדיר מספר מלים ולעתים גם מילה בודדת, או משפט שלם - כפתגם? מספר התשובות יהיה כמספר המשיבים. כל אחד כפי שהוא רואה, שומע, ומבין. לכן כל הגדרה שנגדיר לא תהיה מקובלת על כולם ולכן עם כולם הסליחה כי בחרנו בדרך שונה, אחרת, כפי שנדגים בהמשך. אבן שושן: מימרה קצרה הכוללת חכמת החיים, מוסר השכל וכד'. (הגדרה שדופת קדים מחד וכוללנית ורחבה) מילון "ספיר" החדש יותר: זהה כמעט. לנו, העוסקים בנושא, הגדרות אלה לוקות בחסר רב: א. קיימים גם פתגמים ארוכים, ב. שטחים רבים לא נכללים בהגדרה ג. ועוד ובעיקר - המילים בפתגמים פושטות צורה ולבשות צורה, כלומר - מקבלים משמעות אחרת, נוספת, ולעתים - הפוכה לגמרי ממובן הישיר והפשוט ד. לא רק חכמת חיים ומוסר ועל כך כמובן נרחיב בהמשך

הפתגם הוא ה"לז" (שקד) בכל שפה. הוא נותן לה את חינה המיוחד ומעניק לה את עושרה הלשוני כבר ציינו לעיל כי המלים בפתגם פושטות צורה ולבשות צורה, הוא יוצק עסיסיות מיוחדת לשפה, מעורף וניחוח מיוחדים.

אמת מוחלטת:

א. אֶשְׁהָר לִי מֶה תִּכְדָּמֶשׁ פִּיהַ
עֲלֹאשׁ תַּעֲדִלּוּ אֵינֵאמוּ?
חודש שאינך עובד בו -
למה אתה סופר את ימיו

ב. עֵינֶיךָ מֶה תִּחְסֹד כֵּאֵן לִי כִּיר מִנֶּךָ
עֵינֶיךָ לֹא תִקְנֶא רַק בְּמִי שְׁטוֹב מִמֶּךָ

תופעת טבע:

א. סָחָב כְּתֹר עֲלָה קֵלֶת אֶשְׁתָּה
עֲנִינִים רַבִּים וְחוֹסֵר גֶּשֶׁם

ב. סָקָע יִגְ'אֲמֹד
קֹדֶר מִקְפִּיא

פתגמים המביעים חכמת חיים וניסיון:

א. סָפוֹן אִגְ'יָבָאנָה - וְלֹא מַעָה לְמַנְאָנָה
לְגֹדֶר בְּבֵית קִבְרוֹת -
וְלֹא עִם אִישָׁה נִרְגְּנִית

ב. פִּי זְרִיבָה - וּמַעָה חֲבִיבָה
בְּבִקְתָּ קֶשׁ - וְעִם אֶהוּבָה

דעות אמונות דת ומוסר:

א. דִּינָהֶם פְּלוֹס
דָתם - זֶה הַכֶּסֶף

ב. כֹּאטְבָה לִי פִּיהָ עֲרָאךְ -
אֲכַרְתָּהּ תִּרְאָךְ
אִירוֹסִין שִׁישׁ בְּהֶם רִיב -
סוּפָה פִּרִידָה

מתן עצות ביחסים בין אישיים, חברתיים:

א. סִבְנִי- עֵינִי פִּי עֵינֶיךָ,
וְשִׁכְרְנִי- פִּי עֵינֶיךָ אֲנֵאס
קָלֵל אוֹתִי עֵינֶיךָ מוֹל עֵינֶיךָ,
וּשְׁבַח אוֹתִי לְעֵינֶיךָ כּוֹלֵם

ב. פִּנְהָאֵר תִּצְוֹר לִבִּי
וּפִלִיל תִּחְרַק אֲזִיזוֹת

ביום מסתובבת בין הבתים,
ובלילה - שורפת שמנים

האם אנחנו יכולים להציל את עצמנו?

זאת השאלה ששואלים בני משפחות חולים שנפטרו מהמחלה הקטלנית "קרויצפלד-יעקב" או בשמה הלוועזי Creutzfeldt-Jacob Disease, ובקיצור: CJD על שם שני החוקרים שאבחנו אותה ב-1920. זוהי מחלה ניוונית, נדירה וקטלנית של מערכת העצבים, הפוגעת בעיקר באנשים בין הגילאים 35-70, בגברים ונשים כאחד. מחלה זו יכולה להופיע בצורה מדבקת (מחלת הפרה המשוגעת), בצורה אקראית או בצורה תורשתית. בישראל נמצאת הקבוצה הגדולה ביותר בעולם של חולים במחלה, זאת בעקבות הופעתה בצורתה התורשתית באוכלוסיית יהודי לוב. שכיחות המחלה באוכלוסיה זו גדולה פי 100, וכל שנה נפטרים בארץ עשרות חולים מקהילה זו.

מאת: טוני ג.

כבר יודע לזהות את המחלה עוד לפני הרופאים. חיים איבד ארבעה מבני משפחתו כשהיו בגילאי 50-60 וחלו במחלה זו. הוא מספר כיצד אחיו, האחרון שנפטר מהמחלה, בקש לא לחבר אותו למכונות הנשמה, ולתת לו למות מהר ככל האפשר, לאחר שחזה במחלה הקשה והנוראית הזו כשאחיו חל, "זו דרך עניינים, וממילא הסוף כבר ידוע, ואין שום מקום לתקווה". עכשיו, הוא מספר, הם נותרו שלושה אחים, והוא חי בפרד מתמיד וחשש גדול בצל המחלה.

התפתחות המחקר על המחלה

ב-1984 הצליח מדען יהודי אמריקאי ששמו סטנלי פרוסנר, שאף זכה בפרס נובל על גילוי זה, לאתר ולבודד את גורם המחלה - התברר שהמדובר בחלבון בגן הקרוי פרוין ומצוי ברקמות גוף שונות ובעיקר בקרומיות המעטפת של תאי המוח. המחלה מתפרצת כאשר החלבון הפגום לפתע מדביק את החלבונים התקינים והופך אף אותם לפגומים, וכתוצאה מכך נוצרים חללים ספוגיים ברקמת המוח, הגורמים לניוונו. עד היום לא ברור מה מעורר את התפרצות זו.

חלבון תקין (משמאל) ואותו החלבון בצורתו הפריונית. ב-1991 מצאה פרופ' רות גביזון, חוקרת ישראלית שהיתה דוקטורנטית באוניברסיטת קליפורניה במעבדתו של סטנלי פרוסנר, את המוטציה הלובית ואת מיקומה המדויק. מוטציה זו בגן היא הסיבה לשכיחות הגבוהה יחסית של המחלה בקרב צאצאי/צאצאות יהודים יוצאי לוב. "לכל אדם", מסבירה פרופ' גביזון, "יש שני גנים לכל תכונה בגוף (צבע עיניים, גובה, וכו') אחד מאבא ואחד מאימא. ההורה החולה יכול להעביר גן פגום או גן תקין (במידה ויש לו הורה אחד בריא). כלומר, הסיכוי של ילדו לקבל את הגן הפגום הינו 50%. לא כל הנושא את הגן, הוא מציינת, "יחלה במחלה באופן ודאי, אך ככל שעולה הגיל כך עולה ההסתברות לחלות במחלה, כשקבוצת הסיכון העיקרית היא בין הגילאים 50-60 (הסתברות של 60%-70% תמותה בגילאים אלו). ניתן לבצע בדיקה לנשאות לגן הגורם למחלה וכן לקבל יעוץ גנטי במכון הגנטי, למשל בבית החולים הדסה בירושלים או בבית חולים שיב"א. כיום", אומרת גביזון, "אף ניתן לאתר את הגן הפגום בעובר, וזוגות שקיים אצלם חשש לנשאות הגן, יכולים לעבור תהליך בהפריית מבחנה למיון העוברים, כך שיוחזרו לרחם עוברים תקינים בלבד, גם ללא דיווח להורה בדבר נשאותו".

בארץ פועלות כיום מספר מחלקות מחקר בשיתוף פעולה, כשהבולטות ביניהן הן: המחלקה לניורולוגיה ב"מרכז הרפואי הדסה" הפועלת מזה שנים כמעבדה החוקרת את מחלת קרויצפלד-יעקב. המעבדה בראשותה של פרופ' רות גביזון היא אחת מהמעבדות המובילות בעולם בתחום זה וכאמור, היתה שותפה לגילוי המוטציה הגנטית, וכן המרכז לחקר המוח בב"ח "שיב"א" בתל השומר מתקיים מחקר מזה מס' שנים בראשות פרופ' יואב צ'פמן- מנהל המחלקה הניורולוגית.

מאחר ומחלה זו נדירה בעולם, מעטים המחקרים בנושא, וכיום אין טיפול תרופתי או מניעתי, וכל החולים במחלה זו דינם מוות לאחר סבל ממושך, וצאצאיהם הנתונים לאותו גורל חיים בחרדה יומיומית קיומית- שלהם ושל קרוביהם (הורים, אחים, דודים). כיום מחלה זו מכה בעיקר בקהילה הלובית יהודית, אבל בדור הבא, כמובן שהמעגל יתרחב בשל נישואים מעורבים (מספיק שהורה אחד נושא את הגן הפגום). זהו צו קריאה לקהילת יהודי לוב.

רק כשנכנסתי להריון והלכתי לייעוץ גנטי, קיבלנו את המכה הכואבת הזו על כך שהמחלה של אבי הינה תורשתית, ואני נשאית של הגן, ועלולה להעביר אותו לילדיי

"אבי נפטר לפני כ-15 שנים מהמחלה בגיל 52", חושפת גלית, בת להורים ממוצא לובי, את סיפורה האישי, "תמיד ידענו שהוא נפטר ממחלת הפרה המשוגעת, והיו בינינו שאפילו הפסיקו לאכול בשר בגלל הסיפור הזה. רק כשנכנסתי להריון והלכתי לייעוץ גנטי, קיבלנו את המכה הכואבת הזו על כך שהמחלה של אבי בכלל הייתה תורשתית, ועוד התברר לי בבדיקה גנטית עפ"י בקשתי כי אני נשאית של הגן, ועלולה להעביר אותו לילדיי". הסתבר כי אמו של האב גם היא נפטרה בעבר מניוונו מח לא מזהה. עצם הידיעה יצרה זעזוע קשה אצלה ואצל משפחתה, שהבינה כי כל המעגל המשפחתי שלהם בעצם חשוף לסיכון של המחלה, וחייבים לעשות מעשה. הם התגייסו למחקר שמבוצע בארץ בתל השומר בשיב"א. "כי מי יציל אותנו מהסיפור הזה, אם לא אנחנו?", אומרת גלית, שההתמודדות עם הידיעה הקשה מלווה אותה יום יום בחייה.

"כיום אנו מנסים לגייס עוד משפחות של חולים למחקר", מוסיפה גלית, "אבל מתסכל אותי להיתקל בתגובות של: "מה פתאום, זה לא תורשתי, זה עושה כתם על העדה שלנו...", או ש"הכל בידי שמיים", אני מאמינה באלוהים, אבל אני גם מאמינה שהוא יעזור לנו רק אם רק נעשה משהו למען זה, ולא נטמון

ניתן לבצע בדיקה לנשאות לגן הגורם למחלה וכן לקבל יעוץ גנטי במכון הגנטי בבית החולים הדסה בירושלים או בבית חולים שיב"א.

את ראשנו באדמה כאילו זה יעבור מאליו. ומה עם ילדינו, איזה עתיד אנו מבטיחים להם? גם הם יצטרכו להתמודד עם יתמות בגיל צעיר כמונו, ואח"כ לעבור את המחלה הנוראית הזו, ולהשאיר אחריהם ילדים יתומים...? זה גלגל שחייבים לעצור אותו. תתעוררו כולם, לפני שיהיה מאוחר מדי לרבים מאיתנו...", היא פונה בקריאה נרגשת.

חיים, אף הוא בן להורים לובים, מספר בעצב רב על כך שהוא

סיפורים למבית סבתא צ'וצ'ה

מאת: מאור שלג

את תקופת הגשם, לשמוע את הרעמים, לראות את הברקים שצובעים את השמיים, לשמוע את צלילי טיפות הגשם הניתך לו ארצה, להריח ולשאוף את ריח האדמה הרטובה והרעננות המתחדשת... וסיפור שהיה כך היה: היתה פעם תקופה בה לא ירדו גשמים כלל והיה חשש שתהיה שנת בצורת, כולם התפללו וייחלו לגשם אבל אפילו עננה לא נראתה באופק... יום אחד באותה שנה שחונה קרבה אל חבורת הבנות המשחקות ובניהן סבתי אישה מבוגרת ששם משפחתה חיון וביקשה מהבנות להביא כל מיני כלים מהבית ולהתלוות אליה, הילדות כיבדו את הקשישה שהייתה מוכרת, מוערכת ואהובה וביצעו את דבריה, היא אספה את כל הבנות ויחדיו הלכו אל מחוץ לכפר לאחר כמה דקות הליכה הם הגיעו לבית העלמין של הכפר, הישישה לקחה ענף וציירה עיגול באדמה היבשה ונכנסה לתוכו ובניצוחה, הבנות הצעירות אחזו ידיים ובמעין מעגל קסמים פצחו בשיר הגשם:

יה שת'ה סבי סבי - גשם רד רד
אל סבולה עד'שנה - התירס בשדה צמא
יסקיאה מולאנה - האל השקה נא אותה
מולאנה סולטן כביר - ה' השולט, סולטן גדול
ירפענה לבלאדו ירושלים - יקח אותנו לעירו ירושלים

אט אט החלו השמים להתקדר בעננים וגשם החל לרדת ארצה... בצהלות שמחה ובכלים מלאים במי-גשם, רצו הבית, ביודען שתפילתן התקבלה.
אינשאללה ובע"ה שגם תפילתנו תתקבל ושהשנה ירדו גשמי אורה וברכה....

בינינו ובין ביתה של סבתא צ'וצ'ה הפרידו כמה בתים ומתוך כך הייתי אצלה המון, במיוחד בשבתות, מובן שבשבת האווירה מיוחדת... אווירה של קדושה, רוגע יורד על בתי המושב, לאחר קבלת שבת עם מפרומה ומעט ערק עם אשכוליות ולאחר תפילת ערבית בביהכנ"ס אני בא לביתה של סבתא, מברך בברכת "שבת שלום" ונושק על ראשה.

הקנדייל שטבול בשמן זית מפיץ אור יקרות, החלות שהכינה מונחות חמימות על השולחן הערוך ליד זר העטרה והנרקיסים שסבתא קטפה לכבוד השבת וריחות התבשילים המיוחדים שסבתא הכינה היו מטריפים את החושים... אני מקדש במנגינה המסורתית את "אשת חיל" ומסתכל על סבתא בהערצה, אווירה מיוחדת אפופה מסביב... לאחר הסעודה אנו יושבים ומדברים אל תוך הלילה, לעיתים קרובות עד השעות הקטנות, היינו מעבירים את הזמן בסיפורים, סיפורים, עצות מהעבר ומההווה. מתוך כך נקשר הקשר העמוק... שאני כה מתגעגע אליו. הייתי יושב שעות בניסיון לדלות עוד ועוד פרטים על החיים בלוב, לפעמים הייתי שואל כל כך הרבה שזה היה כבר בשבילה יותר מידי... אבל ברוב הפעמים שנינו היינו נסחפים אל הריחות, הצבעים, הטעמים, המראות והצלילים של אז... היא בזיכרון ואני בדימיון...

סבתא צ'וצ'ה ז"ל נולדה בכפר זאווייה, כפר השוכן על חוף הים התיכון, כ- 45 קילומטר ממערב לטריפולי, בת לסאסי ומרים (מדידה) שלג - הורים ל- 12 ילדים שמתוכם נותרו 3 בנים ובת (סבתי צ'וצ'ה), סבתא הייתה ילדה מאוד תוססת ופעלתנית ב"ה, היא אהבה לצחוק, לשיר ובכלל את החיים ובתור בת יחידה הרשתה לעצמה גם קצת להתפנק... היא סיפרה לי איך אהבה לעזור לשכנות, להתעניין ולחקור, וגם על כמה משחקים שהייתה משחקת עם חברותיה כדוגמאת: הצכלית, יה חארגוש, יה חממה זרקה, דינבירי ועוד, היא סיפרה לי עד כמה אהבה

אירועים בקהילה

מאת: יעקב חג'ג' - לילוף

במשך חודש הרחמים, ברבים מבתי-הכנסת של עולי לוב התקיימו ערבי סליחות ברוב עם, בהשתתפות פייטנים ובליווי תזמורות, כאשר הגדיל לעשות "נגזי רפאל", שקיים (ב-5.10.08) ברחבת הכותל המערבי ערב סליחות בהדרת מלך, עפ"י המסורת של יהודי לוב, בהשתתפות הפייטנים האחים חיון ואילן זוארץ.

18.9.08 - במוזיאון "מרכז מורשת יהודי לוב", התקיים טקס חנוכת פינת התיאטרון היהודי בלוב, כאשר בטקס השתתפו חלק מהשחקנים, אשר נטלו חלק בהצגות המשוחזרות, שהועלו בארץ, בניהולו ובימויו של שלמה (מומו) תשובה ז"ל.
28.9.08 - בבית-הכנסת "היכל שלמה" באור-יהודה התקיימה חגיגת "לילת' התנור" של ראש השנה, בהשתתפות הפייטנים והזמרים, האחים חיון ותזמורתם.

2.10.08 - ברשת מורשת של קול ישראל, במסגרת תוכניות לימים הנוראים, שודרה תוכנית על יהודי לוב ותוניסיה, בשם "תפכרוני".

2-4.10.08 - במלון קרלטון בנהריה התקיים מפגש רעים ובילוי בצוותא של בני הקהילה בהשתתפות זמרים ופייטנים.
19.10.08 - בבית הכנסת "היכל שלמה" באור-יהודה התקיימה חגיגת "הושענא רבא" וליל שימורים - "ת'ביית", בליווי תזמורת ופייטנים.

21.10.08 - במוצאי שמחת תורה, הקפות שניות ברוב עם, בהשתתפות פייטנים ובליווי תזמורות.

24.11.08 - באול' בר-אילן התקיים כנס ארצי בנושא: "היהודים במדינות ערב - בצל דיכוי ופרעות" המאבק לזכויות ולהכרה".

14.12.08 - בבית כנסת "היכל שלמה" באור-יהודה הוכנס ספר תורה, ע"י משפחת נחום, ברוב קהל והדרת מלך.
23.12.08 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" התקיים טקס שני להענקת "עיטור יקר עדה", לכותבים על תולדות ומורשת יהודי לוב, מקרב בני הקהילה.

28.12.08 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה התקיים טקס "ראש חודש לבנאת" והדלקת נר שמיני של חנוכה.

20.1.09 - ב"מכללת הדסה" בירושלים התקיים כנס בנושא: "השבת הרכוש היהודי הגזול מארצות ערב והאיסלם" (הכנס בשיתוף המשרד לענייני גמלאים ו"הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב").

20.1.09 - באור-יהודה התקיים, ברוב עם, טקס להסבת שם רח' הגולן, שבו שוכן "מרכז מורשת יהודי לוב", ע"ש ר' משה הדדי ז"ל, בן הקהילה, שהיה מורה ומחנך ביה"ס "סעדיה גאון" באור-יהודה.

25.1.09 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה הוקלטה תוכנית על יהודי לוב, ע"י הסלוביזיה הישראלית. תוכנית שתשודר בקרוב בערוץ 23.

28.1.09 - ב"היכל התרבות" באור-יהודה התקיים כנס שני בנושא: "זכויות ניצולי השואה" (הכנס בשיתוף המשרד לענייני גמלאים, "מרכז הארגונים" ו"הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב").

29.1.09 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה, התקיימה ישיבה חגיגית של מועצת עיריית אור-יהודה, בראשות ראש העיר מר דוד יוסף, שאליה הוזמנו, כאורחי כבוד, חברי הנהלת "הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב".

חנוכת הספרייה בבית המורשת - עזבונו של הרב כמוס עגיב זצ"ל

הפייטן כלימו דוס

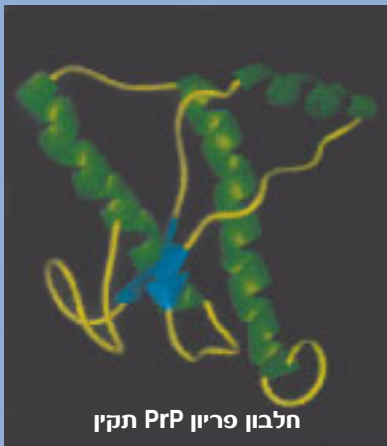
מר כחלון זוכה "יקיר העדה"

קריאת רחוב ע"ש ר' משה הדדי במקום רח' הגולן

פינת הנגד בבית המורשת

חלבון פריון PrP תקין

חלבון פריון PrP מקופל בצורה שגויה

אנו מעריכים שבחמש השנים הקרובות במידה ויהיה תקציב מתאים, נוכל להגיע לממצאים חשובים, ואף לפריצת דרך.

את הפגם האנושי. אנו הולכים לפתח מושבה של חיות ולחקור את המחלה בשלביה השונים, ולמצוא טיפול תרופתי מונע שידחה את המחלה לגילאים מבוגרים יותר, מגיל 50 ל-90. אנו מתכוונים לנסות תכשירים שונים בתקווה למצוא מה מועיל לעכב את המחלה, ומנגד, מה מזיק ומזרז אותה. אנו מעריכים שב-5 השנים הקרובות במידה ויהיה תקציב מתאים, נוכל להגיע לממצאים חשובים, ואף לפריצת דרך. למחקר נדרשים כ-5 מיליון ואנו מנסים לגייס תרומות מהקהילה. פעילות העמותה, היא מספרת, "כולה על בסיס התנדבות, והתרומות שיתקבלו יופנו באופן בלעדי למחקר, ובהמשך במידה ויתאפשר תקציבית נתגבר את המחקר ומרכז המידע למשפחות בשיב"א. העמותה נרשמה להכרה כ"גוף ציבורי", ולתרומות ניתן לפנות במייל לכתובת: info@cjd-israel.org וטל' 054-3372932.

המחקר בבי"ח שיב"א

כיום המרכז בשיב"א, לדברי פרופ' צ'פמן, אמנם עדיין מסתמך על מכון הבריאות הלאומי בארה"ב, כגורם מרכזי במימון המחקר, אך בהחלט המיקוד עבר בשנים האחרונות לצאצאי קהילת לוב. פרופ' צ'פמן: "באחרונה נבדקת גם האפשרות למתן טיפול לחולים במחלה שאינו מרפא אך יכול להקל ולו במעט על תסמיני המחלה. לצורך המחקר אנו מנסים לגייס נבדקים בריאים, צאצאים וצאצאות ליוצאי לוב שסבלו מן המחלה. היענות של הצאצאים להשתתף במחקר תסייע רבות בידינו בניסיון לשפוך אור על המחלה ולנסות ולמצוא טיפולים יעילים בהתמודדות עימה.

במחלקה הנוירולוגית בבית החולים ע"ש שיב"א, מספר צ'פמן, "אנו מרכזים את הטיפול בחולים במחלה זו ולשם כך הוקם צוות רב מערכתי שמטרתו לעמוד לרשותכם ולסייע בידכם בהתמודדות עם מחלתו של יקירכם. צוות זה כולל אותי כמנהל המחלקה, ד"ר אורן כהן, ד"ר שמואל אפל, גברת ז'נט בן מרדכי אחות וגברת ורד לאופמן עובדת סוציאלית, שישמחו לעמוד לרשותכם בכל שאלה או צורך שיתעורר בטלפון: 03-5304932. בשיב"א, הוא מוסיף, "אנו עורכים מדי שנה כנס עם פנל מומחים למחלה, לדיווח על התפתחות המחקר, וכל משפחה המקורבת מדרגה ראשונה לחולה במחלה, מוזמנת להירשם להשתתפות לכנס הבא, ואף להתגייס למחקר. סודיות מובטחת כמובן, ואף לא נמסר לנחקרים דיווח על נשאותם".

אולי עם העלאת המודעות והתגייסות הקהילה למחקר, תבוא הישועה למשפחות רבות בישראל בכלל, ובקהילתנו בפרט. אז בואו נעזור לעצמנו, ויפה שעה אחת קודם!

כמו כן, חוקרים נוספים המתמחים במחלה הינם פרופ' אסתר כהנג, נוירו-אפידמיולוגית מברזילי, ופרופ' עמוס קורצ'ין מאיכילוב.

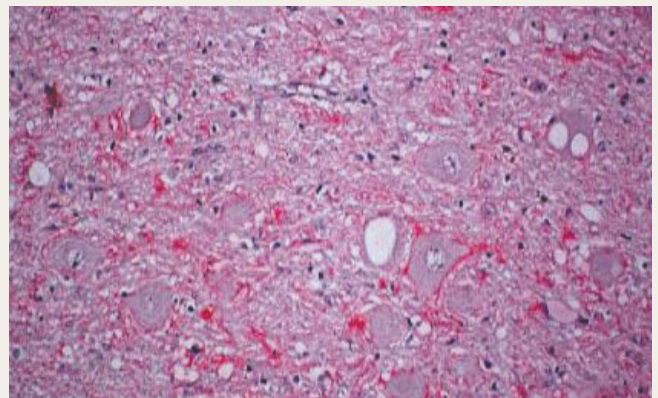
מסתבר, לדברי פרופ' גביזון, כי בכל השנים שחלפו נשענו מחלקות אלו על תקציבים מגופים אירופאים ואמריקאיים שחששו מפרוץ מגיפת "הפרה המשוגעת" אצלם, ולכן הפוקוס של המחקר בארץ היה על מחלה זו, ולא נמשך המחקר על המחלה בצורתה הגנטית. "כיום לצערנו", היא אומרת, "תקציבים אלו צומצמו באופן מהותי, ומופנים לחקר מחלות נפוצות יותר".

עמותה לחקר המחלה בבי"ח הדסה עין כרם

פרופ' גביזון חברה בשנה האחרונה עם מומחים נוספים בבי"ח הדסה חוקרים ורופאים של המחלה, וכן נציגי משפחות של חולים להקמת עמותה בראשותה - קרן סיג"י. די. ישראל. "מטרות העמותה", מספרת פרופ' גביזון, "הן לקדם את המחקר על המחלה בצורתה הגנטית בלבד, וכן ליצור רשת תמיכה במשפחות החולים, לקבלת מידע, להקמת אתר אינטרנט בנושא, ואף תמיכה נפשית בהתמודדות הקשה עם המחלה (תגבור המרכז בתל השומר). המחקר יתבצע בשיתוף פרופ' סטנלי פרוסניר זוכה פרס נובל ו"נשיא של כבוד" בעמותה".

"השילוב של צוות חוקרים, רופאים ומשפחות בעמותה הוא שילוב חזק", ממשיכה פרופ' גביזון, "ששומר אותנו החוקרים בקשר מתמיד עם המטרה האמיתית של המחקר-הצללת חיי אנשים. בני המשפחות אף תומכים ומדברנים אותנו בעשייה, והחיבור הזה נותן לנו כחוקרים סיפוק נוסף מעבר לסיפוק המקצועי, ומחזק את המעורבות האישית שלנו.

פרופ' גביזון מספרת על המחקר העתידי: "המחקר שאנו מתכננים הינו על בסיס מודלים של אבחון וטיפול בעכברי מעבדה. במודלים אלו, הוכנס לעכבר הפגם הגנטי, המחקר

הריכוז הכהה מראה על החלבון הפגום

משפחת הדדי ומוזמנים בטקס חנוכת השם ע"ש הרב משה הדדי
(במקום רח' הגולן)

בטי דן מנהלת מוסדות מחקר ומורשת במשרד התרבות המדע
והספורט, אבי פדהצור אוצר המוזיאון, יו"ר מאיר כחלון ומיכה ינון

ישיבת מועצת העיר אור יהודה בראשות ראש העיר בבית המורשת

מר מיכה ינון
ראש מינהל תרבות
במשרד התרבות
המדע והספורט

המשרד לענייני גמלאים

ירושלים, כ"ח כסלו תשס"ט

25 דצמבר, 2008

ד"ר אבי ביצור

מנכ"ל המשרד לענייני גמלאים

הקהילה היהודית בלוב היתה מן הקהילות העתיקות ביותר בתפוצות. יש לפעול למען הקהילה ולטפח את מורשתה המפוארת בת 2,500 השנים. ראוי לזכור ולהזכיר כי במהלך מלחמת העולם השנייה סבלה הקהילה היהודית בלוב מאנטישמיות ומהחלת "חוקי הגזע" בלוב. ההיסטוריה של יהודי לוב בתקופת מלחמת העולם השנייה אינה ידועה די הצורך לציבור הרחב. כמו יהודי אירופה, גם יהודי לוב נכללו בתוכניות ההשמדה של הנאצים. מקרב הקהילות היהודיות בצפון אפריקה, יהודי לוב חוו את אימי השואה בעוצמה הרבה ביותר. יהודי לוב נשלחו למחנות ברגן-בלזן ואינסברוק, הוגלו למחנה הריכוז בג'אדו, חלקם מתו ברעב, במחלות ובעינויים, וגויסו למחנות כפייה. גם לאחר מלחמת העולם השנייה סבלו יהודי לוב מפרעות ומאורעות בהם נהרגו בני קהילה רבים ונהרסו בתיהם. אף בזמן מלחמת ששת הימים הותקפו בני הקהילה היהודית שנשארו בלוב. מאחר ושואת יהודי לוב נדחקה לשולי התודעה הציבורית, יש לדאוג למיצוי מלא של זכויות ניצולי השואה יוצאי לוב ולהשבת הרכוש היהודי הגזול מבני הקהילה. המשרד לענייני גמלאים יעשה כל מאמץ להעלות על סדר היום הציבורי את המודעות לשואת יהודי לוב, ואת נושא מיצוי זכויותיהם של בני הקהילה והשבת רכושם הגזול.

ד"ר אבי ביצור
המנהל הכללי
המשרד לענייני גמלאים

ועל הקהילה

הגב' ג'וליה ג'יעאן, אחות שלמה תשובה, מייסד התיאטרון העברי בלוב

מקהלת לבלוב בבית המורשת

זוכי פרס "יקיר העדה"

יצחק תשובה ואחיו יהודה, בניו של מייסד התיאטרון העברי בלוב

בין המבקרים גם הנוער

אלוף ישראל זין, אלוף גדי שמני, יו"ר האירגון מאיר כחלון ורב אלוף משה בוגי יעלון

9.2.09 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה התקיים טקס שלישי להענקת "עיטור יקיר עדה", לכותבים על תולדות ומורשת יהודי לוב, מקרב בני הקהילה

26.2.09 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה התקיים טקס הסרת הלוח לספרייה, עזבונו של הרב כמוס עגיב זצ"ל, שנותר ע"י המשפחה.

1.3.09 - במילנו (איטליה) התקיים כנס היסטורי על יהודי לוב, שנטלו בו חלק חבר "הנהלת הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב", אינג' ז'וז' מימון ורעייתו גב' גרציה מימון.

אירועים המזכירים בקרוב...

19.3.09 - בבית-כנסת "אוהל רחל" ברמת-גן תתקיים ההילולה המסורתית של ר' יעקב רקח זצ"ל

24.3.09 - ב"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה, יתקיים טקס הבסיסה המסורתי

26-28.3.09 - במלון גולדן טוליף בטבריה תתקיים "הבלבוביאה" השנתית, שבמהלכה יתקיימו: חפלה לובית, בהשתתפות הזמרת שלומית בוחניק והצמד יהודית אנושי-סמיה ויוסף מימון; הרצאות; מפגשי תרבות ומורשת; סיפורים מבית אבא "כאן ומכאן"; סיורים; ועוד.

ברכות ואיחולים אהביים

אסימלה ז'אקונו (ז'אן)
אבר-מזנון לא הנכד
ואחאדת הנכד
אסימלה ז'אקונו (ז'אן)
אבר-מזנון לא הנכד
ואחאדת הנכד
אסימלה ז'אקונו (ז'אן)
אבר-מזנון לא הנכד
ואחאדת הנכד

משתתפים בצער ובאבל

ידידתנו אסתר חורי-סמיה
במות החתן מיכאל פרדו ז"ל
מנוחתו עדן

ידידתנו דוד מימון
במות אחיו ז"ל
מן השמיים תנוחומו

משפחת נחום-סמבירה
(מושב חצב)
במות אב המשפחה
רפאל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

ידידתנו דוד ושלומי בובליל
ולכל משפחת בובליל
במות אם המשפחה ז"ל
מן השמיים תנוחומו
ולא תוסיפו לדאבה עוד

ידידתנו ד"ר שמעון אוהיון
במות האם הצדקת חנה ז"ל
רוח ה' תניחה בגן עדן

משפחת סאסי
במות הפייטן אשר
(מסעוד) סאסי ז"ל
חבל על דאבדין ולא משתכחין

Cimitero Ebraico di Monte San Savino

Jack Arbib

Rabenu veMoreno Joseph Levi, Kahal kadosh u'mevurah, Architetto Funaro, cara e caritatevole famiglia Zanni, tutti voi che avete voluto essere presenti oggi qui, in questo luogo di memoria silenziosa: per noi, figli della antica e tenace Comunita' degli Ebrei di Libia, questo e' un momento di forte commozione. Oggi ci e' concesso di adempiere questa mitzvah, questo privilegiato dovere, che ci e' stato negato con la distruzione dei cimiteri ebraici in Libia.

Noi che siamo stati protetti dai nostri Padri in vita,

non abbiamo potuto proteggere Loro dopo la morte.

Noi, figli di Padri senza tombe, chiniamo il capo di fronte a queste tombe di Padri senza figli, e formuliamo un neder di custodire ed onorare questo cimitero con la nostra presenza, con il nostro affetto, con il nostro rispetto.. In questo momento di intensa comunione, vi invitiamo a unirvi a noi con i vostri pensieri, le vostre emozioni, le vostre preghiere.

Dopo, possiate voi continuare le vostre strade in pace, serenita', salute e sicurezza.

בית עלמין במונטה סאן סבינו

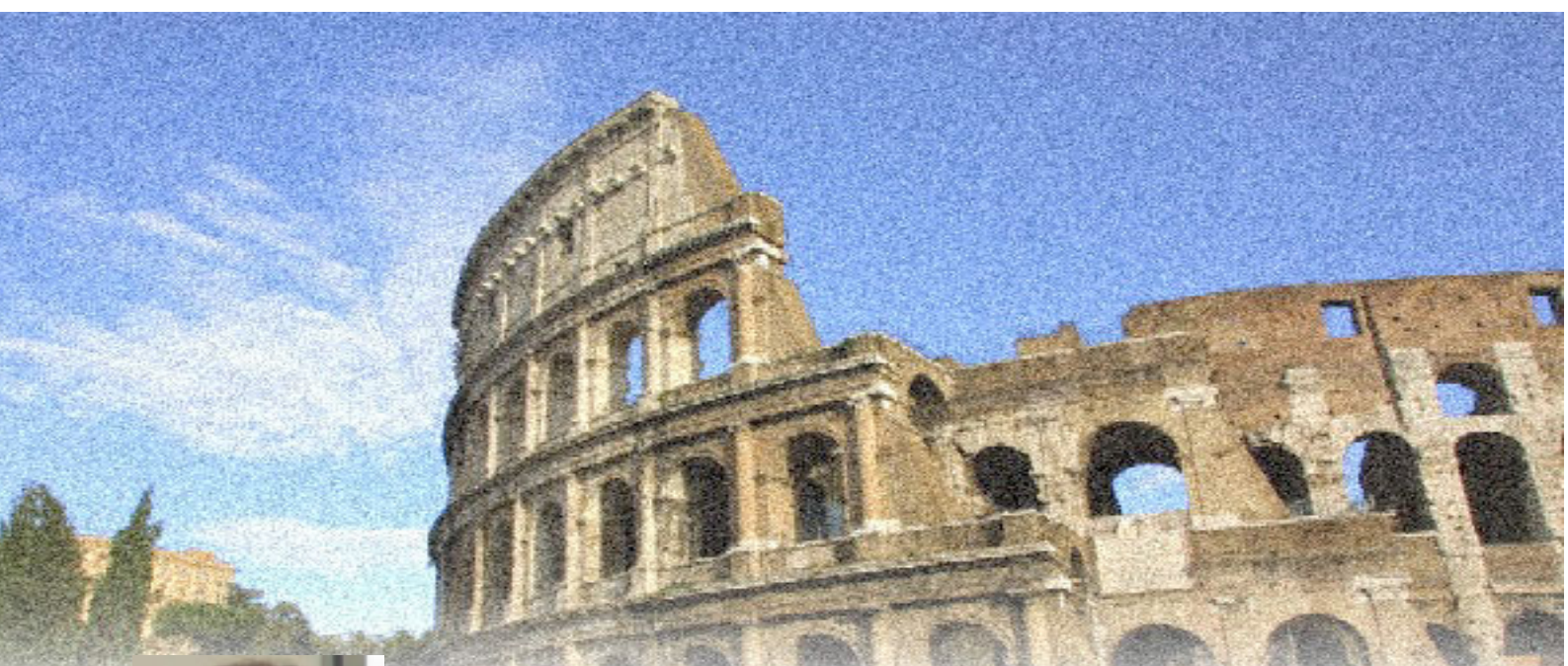
מאת: ג'ק ארביב

אנו, בני אבות ללא קברים, מרכינים ראש, מול קברי האבות ללא בנים, ונודרים לשמור ולכבד מקום זה, בנוכחותנו ובחיבתנו. ברגע זה של הזדהות משותפת, אנו מבקשים מכם, להתאחד איתנו, במחשבותכם, רגשותכם ותפילתכם.

עם תום הטקס, המשיכו בדרככם בשלום, שלווה, בריאות ובטחון.

רבינו ומורנו יוסף לוי, קהל קדוש ומבורך, אתם שמרצונכם נוכחים כאן, היום, במקום זה, של זיכרון דומם: עבורנו, בני קהילה עתיקת ימים, של יהודי לוב, זה רגע של התרגשות עמוקה. היום ניתנה לנו הזכות לקיים מצוה חשובה, זכות שנלקחה מאיתנו, עקב הרס בתי הקברות היהודיים בלוב. **אנו, שהיינו מוגנים על ידי אבותינו, בחייהם, לא יכולנו להגן עליהם לאחר מותם.**

הרסו את בית הקברות היהודי
בטרפולי ובמקומו בנו בניינים

Incontro con l'Ambasciatore d'Italia

Jojo Mimun

Una nostra delegazione composta dal Presidente Meir Cahlon e dai membri del direttivo Jack Arbib e Joseph Mimun ha incontrato S.E. l'Ambasciatore Luigi Mattioli nell'Ambasciata a Tel Aviv, per esprimergli un caloroso benvenuto.

L'Ambasciatore nel ringraziare ha espresso un vivo interesse per la Comunita' degli Ebrei della Libia su cui si e' mostrato molto informato.

L'Ambasciatore e' stato invitato a far visita al nostro Museo ed alla nostra sede, l'invito e' stato accettato e la data sara' concordata verso i primi di gennaio.

La nostra Associazione ha ribadito il vivissimo interesse a continuare i rapporti sia con l'Istituto di Cultura sia con l'Ambasciata stessa.

L'Ambasciatore ha gentilmente raccontato della recente visita del Presidente Napolitano e dei successi che le delegazioni hanno riportato augurando che si tessano rapporti sempre piu' stretti.

Sono stati toccati alcuni punti quali scambio di gruppi italiani ed israeliani di origine

Libica, in un primo approccio si e' pensato all'agricoltura ed alla storia.

Presenteremo un piano d'azione che verra' concretato con l'Ambasciata in un prossimo futuro

La delegazione ha anche espresso le esigenze e le aspettative degli Ebrei nati in Libia riferendosi a quanto e' gia' stato fatto e detto con i precedenti titolari dell'Ambasciata..

Dopo aver espresso all'Ambasciatore, alla sua famiglia ed al personale dell'Ambasciata l'augurio di un Buon Natale ed un Felice Anno Nuovo l'incontro si e' concluso con la convinzione di aver trovato un interlocutore vivace ed aperto.

מפגש עם השגריר האיטלקי החדש לואיג'י מטיולי

מאת: יוסף מימון

משלחת מטעם הארגון ברשותו של היו"ר מר מאיר כחלון וחברי הנהלת הארגון העולמי מר ז'ק ארביב ומר יוסף מימון ז'וז'ו נפגשו עם שגריר איטליה, מר לואיג'י מטיולי במשרדו בת"א על מנת לאחל לו ברכת ברוך הבא לשירותו בישראל. בדברי תודה חמים השגריר הראה בקיאות רבה בענייני קהילת יהודי לוב.

השגריר הוזמן לבקר אצלנו בבית המורשת ובמוזיאון, ההזמנה התקבלה ברצון והתאריך יקבע בתיאום עם לשכתו לתחילת חודש ינואר.

המשלחת הביעה הוקרה לפעילות המשותפת עם השגרירות והמכון בעבר, וציינה את הרצון לחזק הקשרים שימשיכו עם המכון לתרבות ועם השגרירות עצמה.

השגריר באדיבותו מצא לנכון לספר על הביקור של כבוד נשיא איטליה ג'ורג'ו נפוליטנו כאן בישראל לפני שבועיים, ועל הצלחת הקשרים שנוצרו בין הגורמים השונים והביעה תקווה שהקשרים יהדקו יותר ויותר.

המשלחת ציינה שמחכים לתשובתו על פנייתנו לראש ממשלת איטליה, לפיצוי על הסבל בתקופת השלטון הפשיסטי בלוב. כפי שמתחייב מהסכם איטליה ולוב.

המשלחת העלתה מספר נושאים כמו אפשרויות לחילופי משלחות איטלקיות לישראליות ממוצא לובי, ובייחוד קבוצות שעוסקות בחקלאות דומה לחילופי משלחות כמו הולנד, גרמניה ואחרים, וכן חילופי משלחות של צעירים.

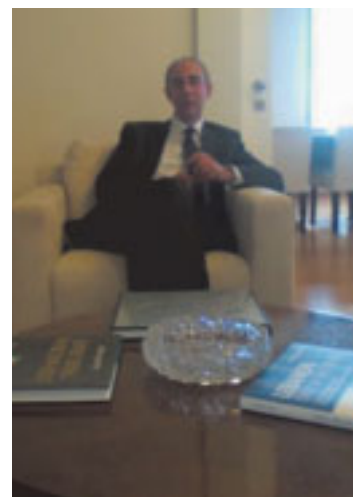
סוכם שאנו נגבש הצעה לתוכנית פעולה שתיבחן יחד עם השגרירות על מנת להוציא אותה לפועל.

המשלחת הציגה דרישות ומשאלות של בני הקהילה הגרים בישראל ושנולדו בלוב לקבל מי שירצה בכך אזרחות איטלקית

כפי שכבר הועלו בעבר לפני שגרירים קודמים.

ולבסוף יש לציין כי השגריר הפגין פתיחות ומוכנות לשיתוף פעולה.

המפגש המשלחת איחלה לשגריר ולבני משפחתו, ולסגל השגרירות איחולי חג מולד שמח ושנת 2009 מוצלחת וחיזוק הקשרים בין ישראל ואיטליה בתקופת שירותו כאן.

straordinaria, per la prima volta dopo cinque anni di inattività, per la richiesta di un nulla osta per la riapertura del Circolo. Il parere fu ovviamente favorevole, ma non solo; il Maggiore Arkin, affiancò ai Consiglieri un Capitano, anch'esso Ebreo palestinese (all'epoca si diceva ancora così), responsabile di un organismo militare la SAVAGE, che si occupava della vendita di residuati bellici a privati cittadini.

Tale aiuto si rivelò prezioso oltre ogni immaginazione per rimettere in sesto il Circolo e le sue attrezzature che, nel frattempo, erano state in gran parte requisite dai Fascisti.

Acquistato quindi per suo tramite, un notevole lotto di residuati, tra cui, niente di meno che, una locomotiva con tre vagoni, due rulli compressori giganti ancora funzionanti, una stadera per la pesatura dei Camion, putrelle e tanto altro materiale ferroso e legnoso. tutto quanto fu rivenduto per un milione e mezzo di MAL, la valuta che gli Inglesi avevano imposto, svalutando così enormemente il valore delle Lire che comunque rimanevano ancora in uso. Vennero opzionati e poi presi in affitto dei vastissimi locali situati in nel centro città, in Corso Vittorio Emanuele, già adibiti a sede del Municipio italiano e del Tribunale fascista, oltre a soprattutto, un vastissimo terreno di circa 30.000 metri quadri, con annessa un'area costiera di 400 metri, sulla quale erano già esistenti diversi manufatti in muratura di cui uno di due piani. La SAVAGE, per tutto questo richiese il versamento di 130.000 MAL, che mio padre, pagò di tasca sua a titolo gratuito, lasciando così intonso il capitale di un milione e mezzo di MAL, che fu versato interamente nelle vuote casse del Maccabi.

Si realizzarono così su quei terreni circa 120 cabine balneari, che furono date in affitto esclusivamente ad altrettante famiglie di Soci per la stagione estiva. Si allestirono le docce, un bar, un ristorante e nella parte interna, subito dietro le cabine, prese forma un Campo sportivo con tribuna in muratura capace di 2000, posti dietro la quale vennero innalzati tre altissimi pennoni che sventavano da lontano. Dentro uno dei manufatti si ricavò anche, un altro campo di Pallacanestro al coperto.

Il giorno dell'inaugurazione, l'8 Settembre 1944, vennero invitate le autorità Militari e locali, tra le quali, il Governatore militare Gen. Lucke, il sindaco Col. Mercer, l'amico mag. Arkin, il presidente della Comunità ebraica con tutti i Consiglieri e i rappresentanti del Circolo Italia e del Circolo arabo, Ittihad., più un centinaio tra ufficiali della Brigata Ebraica e Ufficiali inglesi e americani e naturalmente numerosissimi componenti della Comunità stessa. Sul pennone centrale sventolava la bandiera Ebraica con al centro una stella di David stilizzata, simbolo del Maccabi, su quello di destra la bandiera inglese e a sinistra quella americana.

La manifestazione cominciò con un discorso d'apertura, pronunciato da mio padre in italiano, tradotto prima in inglese e poi in ebraico, dal maestro Rav Behor Sabban. Seguì poi un saggio ginnico presentato da 120 ragazzi che, simmetricamente davano sfoggio della loro preparazione atletica, al ritmo dello stesso canto che aveva dato inizio ai Giochi della Maccabiade del '35. Il fischio di un arbitro segnò poi l'inizio di una partita di Football tra la squadra del Maccabi e quella inglese degli Inglander. L'incontro sportivamente corretto, terminò con un 1 a 0 per il Maccabi Tripoli, per la gioia incontenibile di tutto il pubblico che assistette ad uno spettacolo davvero entusiasmante, che ridava fiato e corpo ad una iniziativa che ben lungi dal voler finire, confermava la propria voglia di esistere e di vivere.

IL Circolo raggiunse in quegli anni il massimo del suo apice ed i giornali locali spesso descrivevano ogni sua manifestazione con grande enfasi e simpatia. Tutto sembrava essere ritornato alla normalità, i rapporti con le Autorità alleate, con gli Italiani, gli Arabi erano tutti ottimi. Ma ancora una volta sulla testa degli Ebrei di Libia stava per precipitare una pesante e dolorosa tegola. Ignari di quanto stessero tramando alle loro spalle, gli Inglesi occupanti e i capi arabi, gli Ebrei di Libia si resero conto solo troppo tardi di quanto stava loro accadendo.

Domenica 4 Novembre 1945 si svolse allo Stadio Municipale una partita di Calcio tra le squadre del Maccabi e dell'Ittihad araba. Alla fine dell'incontro, che fu di una totale scorrettezza e brutalità

da parte dei giocatori arabi, tanto che papà dovette accompagnare al pronto soccorso 4 giocatori della sua squadra, una fitta sassaiola cominciò a piovere da una e dall'altra parte dello Stadio creando il caos. Quei primi banali ma feroci tafferugli tra tifosi, furono il segnale prestabilito di quanto stava per accadere.

L'ora X scoppiò infatti alle 19 di quella stessa sera, le prime manifestazioni antisemite da parte della popolazione araba, che nei giorni seguenti infiammarono tutta la Libia, cominciarono con brutali saccheggi dei negozi degli Ebrei, che erano stati prima contrassegnati da infami e ignote mani e poi dati alle fiamme. I militari inglesi, consegnati nelle caserme, rimasero ad osservare quegli scontri senza minimamente intervenire ad arginare e fermare quella brutale orda assassina, che fu così lasciata libera di scatenarsi fino alla sera di Martedì 6 Novembre. Gli Ebrei terrorizzati vivevano in quei giorni barricati nelle case, sbirciando continuamente dalle terrazze o dalle fessure delle persiane chiuse, la loro città che bruciava.

Papà, nel frattempo, nel folle gesto di mettere in salvo gli arredi della casa di una mia zia, fu riconosciuto in strada da un gruppo di scellerati che lo inseguì fin sotto il portone di casa e solo per un miracolo sfuggì ad un sicuro linciaggio. Il triste bilancio di quei furiosi avvenimenti fu di 145 Ebrei uccisi, tra cui vecchi, bambini e donne, una di queste addirittura incinta orrendamente assassinata, infilzata sulle lance di un cancello, oltre a centinaia di feriti e a danni incalcolabili ad attività commerciali e ad abitazioni, derubate, devastate e incendiate. Quella orribile teppaglia, come una feroce canizza liberata dagli Inglesi, si avventò anche su numerose Sinagoghe sparse in tutto il Paese, come ad Amrus, Tajiura, Zanzur, profanandole e depredandole dei preziosi arredi e infine dandole alle fiamme assieme ai testi sacri in esse contenuti.

Non passarono da allora nemmeno tre anni che la belva, questa volta accecata dal nazionalismo arabo, rialzò di nuovo la testa. Un altro Pogrom orrendo e assurdo seguì a questo, a metà Maggio del 1948. Era il primo giorno di Shavuot e il pretesto questa volta fu trovato nella nascita dello Stato d'Israele che finalmente veniva proclamato a Tel Aviv in quello storico 14 Maggio di quell'anno. Gli Ebrei di Libia, con l'esperienza di quanto già accaduto meno di tre anni prima, non si fecero trovare impreparati, respinsero ogni attacco ai loro quartieri, limitando i danni e infliggendo, questa volta loro, pesanti perdite agli assalitori. L'equilibrio che in Libia aveva mantenuto per secoli, se pure tra alti e bassi, la convivenza possibile tra Ebrei e Arabi, si era definitivamente rotto. Il sospetto ed il sopruso diventarono da allora gli immancabili mediatori dei rapporti tra le due etnie, situazione questa, che portò poi nel 1967 al forzato e definitivo esodo da quella terra di ogni singolo Ebreo.

Questa dunque è la storia del Circolo Maccabi di Tripoli, dai suoi albori e fintanto che mio padre risiedette in quella città, una storia fatta di entusiasmi e delusioni, di onori e di vitalità, di gioie e di tragedie. Lui con tutta la sua famiglia, assieme a 35.000 correligionari parti in quegli anni, alla volta di nuovi, più ampi e accoglienti orizzonti, staccandosi da una terra nella quale era nato e vissuto, una terra che aveva intensamente amato, ma dalla quale fu più volte impietosamente tradito e battuto.

Il di lui ricordo e quello di mia madre siano di benedizione. Ad entrambi va la mia commossa riconoscenza ed a papà l'immensa gratitudine per avermi permesso, con le sue 'Memorie' di rendere possibile questo racconto.

Eric Salerno
saggista e corrispondente
de Il Messaggero

Visita in Libia

In un chiosco allestito per turisti sahariani lungo le rive del laghetto di Gabra'un nel cuore del mare di sabbia un centinaio di chilometri da Sebha, l'oste ha tappezzato il pergolato di curiosi cartelli animati da disegni e parole inconsuete. Il senso: Gheddafi sta cambiando, abbiate pazienza. Un messaggio che rispecchia il clima di rapida metamorfosi che si respira in tutta la Libia. Ci sono stato più volte nell'ultima estate e autunno, e a Tripoli, in modo particolare, l'atmosfera è densa di segnali positivi. Dalla chiusura forzata del passato ≠ non bisogna scordare i dodici e passa anni di embargo imposto al paese e alla sua gente ≠ a un'apertura in tutte le direzioni. Il boom economico e sociale è palpabile. Le serrande lungo le arterie costruite dagli italiani sono oggi tutte aperte: botteghe colme di generi di consumo, computer, elettrodomestici sofisticati, caffè (come quella modernissima che s'affaccia sulla piazza Verde dirimpetto al Castello) dove l'espresso non è da scartare, pasticcerie, abbigliamento per tutti i gusti (per laici e tradizionalisti), librerie e negozi pieni di dvd con il meglio e il peggio del cinema occidentale, arabo e indiano.

C'è ancora la censura in Libia ma giorni fa, Seif el-Islam el Gheddafi, figlio rampante del Leader mi ha giurato che presto arriveranno nelle edicole anche i giornali stranieri. Perché no? Sono anni ormai che le parabole fiorite come funghi sui tetti, da Tripoli a Bengasi, da Sebha a Ghadames, portano nelle case dei libici i canali di mezzo mondo con le notizie e i commenti e le interpretazioni, della stampa araba, anglosassone, francese e anche russa. Per ora, nella vecchia libreria Fergiani, tappa di quasi tutti i numerosi turisti, si trova soltanto qualche rivista in inglese oltre a tanti volumi in italiano e in inglese sul passato e presente di questo paese.

E' evidente nel processo di sviluppo in corso una volontà parallela di recupero del passato. L'obiettivo non è soltanto quello di allargare il settore turistico. Anzi la Libia non vuole un turismo di massa. <Non vogliamo diventare la Tunisia o l'Egitto>, mi spiegava il governatore della Banca centrale. Si stanno costruendo alberghi, si sta rafforzando la flotta aerea della compagnia di bandiera che opera accanto ad altre private. E il governo sta per invitare le maggiori università del mondo a partecipare a nuovi scavi archeologici mentre si lavora per rimettere a posto luoghi conosciuti e frequentati come Leptis Magna e Sabratha dove l'Eni partecipa al rinnovamento del vecchio museo e dell'intero complesso dell'antica città romana.

A Tripoli numerosi palazzi umbertini sono in fase di restauro e nella città vecchia, la prima sede del Banco di Roma è stata risistemata ed è funzionante. Alcuni edifici nella Hara sono stati messi a posto e altri attendono. La sinagoga di Dar Bisci è abbandonata (ha bisogno di un ampio restauro, sia all'interno che all'esterno) e aspetta

l'intervento, non politico ma culturale, di qualche organizzazione o benefattore per rivivere. Così come rivive, non distante, la vecchia Chiesa di Cristo Re rimessa completamente a nuovo.

Non ci sono più ebrei in Libia ma non c'è dubbio che tra i turisti di varie nazionalità ve ne sono. E molti di loro sono interessanti a riscoprire se non le proprie radici quanto meno quelle di una delle più antiche comunità del paese. Così come i berberi, sul Gebel Nefousa, stanno recuperando il loro passato e le loro tradizioni grazie a iniziative sollecitate dal governo e dall'Istituto di studi libici di Tripoli che ha pubblicato, di recente, un libro sulla storia degli ebrei libici e cerca altri modi per ricordare ai giovani, e non soltanto a loro, il ruolo della comunità ebraica nel passato del paese.

Ghadames, dove s'incontrano Libia, Algeria e Tunisia, è indubbiamente una delle più gettonate località turistiche. Vi si stanno costruendo alberghi nuovi e c'è un festival berbero e tuareg che richiama visitatori ogni anno. La città vecchia (sotto la tutela dell'Unesco), in parte restaurata, ha un fascino straordinario così come, più a sud, il deserto dell'Acacus dove Fabrizio Mori e altri studiosi italiani hanno catalogato e studiato le splendide incisioni e pitture rupestri che risalgono a 30 mila anni fa. Rientrando a Tripoli in auto da Ghadames su una noiosa strada asfaltata attraverso il deserto e i campi petroliferi in costante espansione, sono ripassato da Giado. La cittadina sul costone del Gebel dove i fascisti italiani avevano allestito il campo di concentramento per gli ebrei della Cirenaica continua a crescere. Un centro sportivo e una nuova stazione di polizia sono sorti sullo spiazzo dove tre anni fa ho visto demolire le ultime baracche del campo. <Non siamo contenti di quello che è stato fatto>, si è lamentato con me uno dei maggioretti della cittadina al quale ho consegnato una copia del mio libro ("Uccideteli tutti") sul campo di concentramento. <Abbiamo cercato di convincere tutti che sarebbe stato meglio preservare le baracche e trasformarle in museo. Poteva costituire un richiamo per i turisti. Per chi, prima o poi, potrà venire a vedere dove ha sofferto o dove i suoi antenati hanno sofferto per colpa del fascismo>.

Al momento di scrivere il parlamento italiano non ha ancora ratificato il trattato siglato tra il presidente del Consiglio Berlusconi e il leader libico Gheddafi ma il documento chiude il contenzioso sul periodo coloniale e getta le basi per una nuova collaborazione tra i due paesi e i due popoli. <Vogliamo vedere gli italiani tornare in Libia, aprire negozi, aprire piccole aziende>, ha commentato a Roma il figlio del Leader. E il senatore Giulio Andreotti appena rientrato da un viaggio lampo a Tripoli dove, insieme con altri politici, giornalisti e storici, è stato premiato per aver lavorato al fine di stabilire rapporti nuovi tra i due paesi ha esortato a <pensare al futuro, senza dimenticare il passato>.

Maccabi Tripoli-Albori

Ariel Arbib

Vi parlerò un po' di mio padre Roberto Arbib, classe 1902, nato a Tripoli, da dove si impegnò ardentemente fin dagli anni della sua adolescenza e poi in quelli della sua maturità, alla realizzazione di un suo sogno, creare e organizzare il primo Circolo giovanile, ricreativo, ebraico a Tripoli.

Correva l'anno 1920 e durante le vacanze estive, fantasticando di nuove iniziative, per se e per i giovani della sua Comunità, prospettò ad alcuni suoi ex compagni di scuola, l'idea di creare un Circolo ricreativo stabile.

L'entusiasmo di quel primo piccolo gruppo di 5 ragazzi, l'idea assolutamente innovativa per una Comunità antica, già provata dalla guerra Italo-Turca del 1911, nonché i venti di rinnovamento che il nuovo Governo Italiano aveva portato in Libia, fecero sì che in poco tempo, l'adesione di altri 15 giovani creassero il primo nucleo di quello che stava per diventare a tutti gli effetti il primo Circolo Sportivo-Culturale ebraico dell'Africa Settentrionale. A questa prima compagine fu dato il nome di "BENEI SION" e, subito preparato adeguatamente uno Statuto, questo fu immediatamente sottoposto all'approvazione del Consiglio della Comunità Ebraica locale e a quella dell'Autorità Affari Civili del Governo Italiano, i quali rilasciarono senza alcun problema parere favorevole. Una data storica fu quella per tutti gli Ebrei della Libia, era il 20 Agosto 1920. Tale era l'ardore e l'entusiasmo dei primi Soci del nuovo Sodalizio, che all'inizio dell'anno dopo, gli iscritti erano già più di 60.

Nei locali al primo piano di una vecchia Jeshivà, in disuso, messi a disposizione della Comunità, nacquero le prime iniziative sportive, le prime squadre di calcio e di pallanuoto. Poi, con l'aiuto di un Comitato composto da 5 Soci e dai loro genitori, fu creata una Sezione di Filodrammatica che più tardi si rivelò fondamentale per il sostentamento del Circolo stesso in quanto, le recite che più avanti furono messe in scena, riscossero un tale successo di pubblico e di conseguenza economico, da risultare entrambe fondamentali per l'ulteriore sviluppo e la crescita del Sodalizio.

Questi primi entusiastici successi ebbero l'effetto di convogliare interesse, simpatie ma, soprattutto nuovi iscritti i quali, in alcuni casi divennero fondamentali collaboratori al progetto. Dopo un anno dalla nascita, ci fu la prima Assemblea generale dei Soci ed in quella occasione, papà Roberto, fu nominato primo Presidente, conservando comunque l'incarico di Direttore sportivo che già aveva fin dall'inizio.

Lo Sport sempre praticato e amato, aveva portato papà a far parte di squadre di Calcio e Pallanuoto e ad incrociare i guantoni sul Ring, raggiungendo anche ottimi risultati. Il sempre maggior numero di iscritti, rendevano i locali della vecchia Jeshivà ormai troppo piccoli e inadeguati, per tanto cercata una nuova sede, questa fu trovata nel centro della città, in una traversa di Suk el Turk, di fianco al teatro Politeama. Questi nuovi spazi assai più ampi dei primi, comprendevano un vasto salone capace di 200 posti a sedere ed un piccolo palcoscenico. Trovava posto anche una biblioteca con sala lettura ed un piccolo bar attiguo ed infine anche una stanza che fungeva sia da Segreteria che da Sala riunioni.

Insomma, una adeguata e moderna sede per il nuovo Circolo, che inoltre cambiò per l'occasione anche il nome, in 'Maccabei' e poi, definitivamente, 'MACCABI'.

Le attività del Circolo si susseguivano freneticamente, tra partite di Calcio, Pallanuoto e gare di atletica, oltre che di nuoto nelle sue diverse specialità. Ma altrettanto fervente era l'attività culturale. Nel giro di due anni si progettavano, preparavano e si misero in scena tre spettacoli teatrali in lingua araba: ESTER ED ASSUERO, GIUSEPPE E I SUOI FRATELLI, GIUDITTA E OLOFERNE.

Con grandi sacrifici economici e con l'aiuto benevolo di amici e dei familiari benestanti di alcuni iscritti si diede il via freneticamente alla preparazione del primo spettacolo, dei suoi costosissimi costumi e degli allestimenti scenografici, alla cui realizzazione parteciparono mio zio Vittorio, fratello di papà ed un certo Renato Pizzoli. Finalmente la rappresentazione di 'ESTER ed ASSUERO' vide la luce, con grandissimo successo di pubblico, nel Grande Teatro Politeama, di proprietà di un certo sig. Salinas, al quale fu versato il 35% degli incassi. Varie Autorità furono invitate quella prima serata, tra le quali il Vice Governatore, comm. Giuseppe Bruni, che seguì con sommo interesse la recita, aiutato nella sua comprensione dalla traduzione simultanea, dall'arabo all'italiano, da un interprete d'eccezione, Halfalla Nahum, allora Presidente della Comunità ebraica di Tripoli. Ci furono altre due repliche, richieste a furor di popolo, che furono rappresentate sempre il Sabato sera a motzaè Shabbat. Incoraggiati dal successo, le altre due opere furono preparate con zelo e rappresentate poi, nel nuovissimo Teatro Miramare, capace di 1.200 posti e sempre di proprietà del Salinas.

Nel 1926 i Soci iscritti erano già 260 e questo divenne il motivo della nascita all'interno del Circolo di due opposte fazioni, che pur rispettandosi, avevano visioni diverse sulla gestione e le finalità del Circolo. I Soci fondatori, tra cui mio padre, sostenevano la necessità di mantenere ferma la linea di condotta iniziale del Sodalizio, mentre l'altra fazione, a cui appartenevano prevalentemente i nuovi iscritti, esigeva una trasformazione dello Statuto per, ammettere il gioco d'azzardo e la progettazione di grandi serate danzanti, organizzate con grande sfarzo e senza alcun risparmio. Era chiaro il divario che si era creato tra i due gruppi, l'uno volto verso attività culturali e sportive, l'altro più emancipato e tendente ad attività più frivole.

Si arrivò dunque a convocare un'Assemblea straordinaria dei Soci, che decise di stabilire con un referendum quale linea perseguire e immediatamente dopo si andò alle votazioni, con un risultato che diede la vittoria per 145 voti a 100 al gruppo di cui papà faceva parte. Inevitabile fu la scissione e le immediate dimissioni del gruppo perdente, che si ritirò in buon ordine, andando due mesi dopo a fondare un nuovo Circolo che fu denominato G.I.T., acronimo di Gioventù Israelitica Tripolina.

Come prevedibile il neonato Sodalizio ebbe carattere più che altro ricreativo e mondano. Venivano saltuariamente allestite recite in lingua italiana a cui spesso partecipavano anche attori non Ebrei e due volte al mese venivano organizzate serate danzanti con più di un'orchestra, eventi che, durante le festività di Purim o Hanukà, come pure alla fine di Pesah o Succot, si protraevano fino a notte fonda. Tutto questo, ovviamente richiedeva un notevole sostegno economico, che veniva in grossa parte fatto ricadere sugli iscritti, con l'aumento delle rette, motivo questo per cui, dopo un po' di tempo, buona parte dei Soci cominciarono a dimettersi o ad essere radiati per morosità.

Le conseguenze di tale situazione portarono la Società G.I.T. alla deriva e di conseguenza, si dovette nominare un liquidatore. Questo fu trovato nella persona di Nissim Raccab, Consigliere lui stesso del G.I.T., nonché figlio dell'allora Capo Rabbino di Tripoli. Il liquidatore propose al Consiglio del Maccabi, di rilevare, per far fronte ai debiti, tutti gli arredi e i nuovissimi locali del G.I.T. ancora più grandi e moderni di quelli del Maccabi.

La cosa fu presa in seria considerazione dal Consiglio il quale votò a favore, anche perché la seconda sede di Suk el Turk, grazie al continuo aumento degli iscritti, stava diventando sempre più inadeguata e scomoda.

Fu così pagata una somma che consentì al G.I.T. di sanare tutti o in parte i suoi debiti ed al Maccabi di trasferirsi, immediatamente, nel nuovo Circolo.

Questi nuovi locali erano già stati adibiti a Scuola Asili d'infanzia, prima dell'arrivo degli Italiani e in un secondo tempo a Tribunale Civile e Penale. Si trattava di vasti ambienti che comprendevano un salone di poco meno di 200 metri, capace di contenere 240 posti a sedere e che veniva precedentemente utilizzato prevalentemente come sala da ballo. C'era anche un profondo palcoscenico, una sala biliardo, una biblioteca e due altre sale tra loro comunicanti, adiacenti ad una camera per le riunioni del Consiglio. I vecchi

locali del Maccabi furono invece, per incoraggiamento e fraterna collaborazione, ceduti gratuitamente con tutti i loro arredi, al novello nascente Circolo Culturale 'BEN YEUDA'. Tutto questo avveniva a Tripoli nel 1926. Nell'Aprile del 1931, gli atleti Circolo Maccabi, aveva raggiunto una tale preparazione agonistica da essere temuti dalle altre compagini sportive del paese, tanto che già in quell'anno facevano bella mostra in una vetrina del Circolo, 8 Coppe d'argento, 12 Medaglie d'oro, 6 d'argento e 10 di bronzo, oltre a 36 attestati di benemerita. Nel Settembre dello stesso anno il Circolo Maccabi di Tripoli, venne affiliato all'Organizzazione Internazionale denominata "MACCABI WORLD UNION", con sedi a Tel Aviv e Londra. E' questo un Organismo mondiale, tuttora operante, che si propone di diffondere lo Sport tra i giovani Ebrei dei vari paesi, organizzando, ogni quattro anni delle vere e proprie Olimpiadi. Il vento sionista arrivato ormai impetuoso anche in Libia, ispirò a papà in quegli anni la trama di un piccolo lavoro teatrale che scrisse e che intitolò 'VIAGGIO IN ISRAELE'. La trama della commedia era la storia di un immaginario viaggio di giovani atleti Ebrei, che prima di realizzare il grande salto così tanto sognato in Erez Israel, propagandavano l'idea del Sodalizio con quella Terra, attraverso la diffusione del bossolo del Kern Kaiemet. Una volta ritornati nel loro paese raccontavano la loro felicità e la fraterna ospitalità ricevuta dagli altri Correligionari che lì già abitavano. Gli attori che parteciparono a tale lavoro furono, tra gli altri, Roberto Nunes-vais, Vittorio Arbib, Chicco Halfon, Mino Habib, Shalom-Mino Arbib (fratello più giovane di papà) e Tonina Frati.

La cosa strana è che tutto quello che mio padre aveva immaginato e scritto, si realizzò d'incanto, solo tre anni dopo con la partecipazione effettiva degli Atleti del Circolo Maccabi di Tripoli, ai Giochi Olimpici della seconda Maccabiad nel 1935 a Tel Aviv. L'anno precedente il 1934, arrivò infatti, dalla sede centrale di Londra dell'Unione Mondiale Maccabi, l'invito a partecipare alla seconda Maccabiade, che si sarebbe inaugurata ad Aprile dell'anno seguente a Tel Aviv, allo Stadio di Ramat Gan. La notizia si diffuse come il vento a Tripoli e l'entusiasmo della gente si manifestò soprattutto alla partenza quando al Porto, vennero a salutare gli atleti più di duemila persone.

Mio padre, in qualità di Direttore sportivo, cominciò ad organizzare gli atleti da destinare ai Giochi, facendo una difficile selezione tra i migliori del momento. Così, fu preparata una squadra di calcio, una di pallanuoto, tre nuotatori per le varie specialità, tre podisti e una Squadra di Ping-Pong, composta dai due finalisti, selezionati durante un Torneo organizzato nella sede del Circolo. Così alla partenza, il 23 Marzo 1935, facevano parte del gruppo 20 Atleti, 30 persone tra accompagnatori e simpatizzanti, mia madre e mio fratello Lillo, di appena due anni, oltre a due Consiglieri, Roberto Nunes-Vais, e Alfonso Braha.

Le circa, duemila persone venute al Porto per i saluti, intonarono la HATTIKVA non appena il piroscafo si staccò dalla banchina. Tra lo sventolio di bandiere bianche azzurre con il Magen David ed i Tricolori italiani. Si allontanava all'orizzonte portando con sé l'orgoglio di una nuova Gioventù nascente ed i sospiri di una Comunità antichissima, che nel sogno della Terra Promessa aveva conservato per più di due mila anni, le sue tradizioni, i suoi canti e le sue preghiere intrise di mistiche emozioni. Quella prima nave che muoveva alla volta di Erez Israel, materializzava il desiderio di una intera Comunità e diveniva simbolo di una speranza antica che si tramutava in una realtà. Gli Atleti e i dirigenti del Maccabi, sfoggiavano la loro bianchissima divisa: pantalone lungo e maglietta ed un fazzoletto triangolare di seta azzurra annodato sul davanti, in testa una bustina, anch'essa azzurra, profilata di bianco. Sul lato sinistro del petto di tutta la squadra, uno scudetto con la Stella di David. Il Porta bandiera reggeva uno stendardo di seta bianca, con su scritto in Ebraico: "AGUDDAT MACCAI TRIPOLI", sulla punta dell'asta, in argento, era stato annodato un nastro Tricolore, con la scritta Maccabi Tripoli, ricamato con filo d'oro dono tutto questo, della Sezione Femminile del Circolo.

Dopo una notte e due giorni di navigazione, il piroscafo attraccò nel porto di Alessandria d'Egitto. Era la prima sera di Purim ed una delegazione del Circolo Maccabi locale, venne a dare il benvenuto all'intera Compagine accompagnandola nella loro Sede in città. Lì era stato allestito un rinfresco in occasione dell'incontro a cui parteciparono il Capo Rabbino Rav David Prato ed il Presidente del Maccabi di Alessandria Jack Gohar, intimo amico, tra l'altro, del Re d'Egitto Fuad. All'indomani, accompagnati alla Stazione ferroviaria, il gruppo ripartì in treno alla volta di Tel Aviv, dove arrivarono il 26 Marzo. La cerimonia d'apertura dei giochi fu per tutti una giornata memorabile. Le rappresentanze di 36 Nazioni,

sfilarono gagliarde nelle loro divise multicolori, nello Stadio di Ramat Gan, con alla testa i loro alfieri. Il festoso entusiasmo della folla gremita sugli spalti, gli applausi, i canti ebraici, dava a tutti i partecipanti a quella giornata, la sensazione che l'orgoglio ebraico si era definitivamente risvegliato e che una nuova era di benessere e spensieratezza fosse finalmente iniziata. Purtroppo ora sappiamo che non andò così.

Gli atleti Libici, non ebbero fortuna nelle gare sportive, che si svolsero, per la parte acquatica, anche a Haifa e, malgrado la loro preparazione atletica li avesse resi famosi in Patria, non vinsero alcuna medaglia. Il soggiorno in Israele durò circa un mese, durante il quale mio padre con mia madre ed il piccolo Lillo, ebbero modo di visitare Gerusalemme e altri luoghi sacri.

Si avvicinava la vigilia di Pesah e più della metà dei partecipanti aveva già fatto ritorno a Tripoli. Papà, rimase e lì trascorse tutti gli otto giorni della festa, anche perché nel frattempo, si era creato un caso diplomatico serio. Tre dei suoi atleti si erano di fatto resi irreperibili, intenzionati a rimanere in quel paese per ricominciare una nuova vita. Ma per disposizione della Autorità mandataria del Governo britannico, i visti di ingresso per la Palestina erano stati rilasciati con la garanzia e la responsabilità dei Dirigenti accompagnatori e quindi anche di mio padre, il quale si era impegnato personalmente a riportare tutti i partecipanti della compagine libica, a Giochi finiti, nel paese di provenienza. La latitanza dei tre fuggitivi, durò circa quindici giorni e suo malgrado papà dovette, con amarezza, far intervenire la Polizia inglese, che li rintracciò e li fece rimpatriare d'ufficio. Uno dei tre atleti aveva addirittura lasciato la moglie a Tripoli.

Ancora una volta, attraverso questo piccolo episodio, è facile capire quale fosse lo spirito e l'ardore che pervadeva e animava la gioventù ebraica in Libia in quegli anni e quali fossero le motivazioni che poi spinsero, dopo la seconda Guerra Mondiale, e dopo i Pogrom (Moraot) del '45 e del '48, circa 35.000 Ebrei a lasciare la Libia per sempre alla volta di Israele. Nel Marzo del 1937, Tripoli, fu meta della visita di Benito Mussolini, il quale in visita al quartiere ebraico di quella città (Hara), si trovò davanti ad una trionfale accoglienza da parte della Comunità israelita. Un cronista dell'epoca, Paolo Manelli, così titolava e scriveva sulla Gazzetta del Popolo il 17 Marzo 1937: "MOSAICO DI UNA SOLA GRANDE FAMIGLIA". Questo il testo: 'La strada non era più una strada, ma un'ombrosa galleria, tante erano le file di bandiere, di stendardi e di zelanti barracani di seta stesi da muro a muro, con rami di palma e rami di fiori d'arancio intrecciati, tra i ritratti del Re e del Duce. Hanno disteso per tutta la via, i loro tappeti migliori, si ché la strada era una sola soffice corsia. Poi nell'aria hanno soffiato essenze preziose e sparso sui tappeti rose e garofani freschi. Ovviamente tra la folla festosa c'erano anche i nostri Maccabim con i loro gagliardetti al vento e le loro candide uniformi. Peccato però, che da lì a pochi mesi, un colpo nello stomaco di tutti quegli astanti festosi, arrivò impetuoso e tremendo, con la promulgazione delle Leggi razziali, votate all'unanimità dal Parlamento italiano a metà del Dicembre 1938. Leggi inique e nefande che portarono lutti e desolazione lì dove poterono colpire e che, ancora oggi, dopo settanta anni, adombrano ed imbarazzano le coscienze degli Italiani. Con tali assurde disposizioni anche il Maccabi di Tripoli dovette sospendere ogni sua attività, mentre i Venti di Guerra cominciarono a soffiare sui destini di tanta povera gente. Le fasi alterne del conflitto, che vedevano coinvolti in quell'area le truppe tedesche di Rommel, assieme agli Alleati italiani, contrapposte alle Forze inglesi del Gen. Montgomery, finirono definitivamente per gli abitanti di Tripoli all'alba di un Sabato del Gennaio 1943. L'Ottava Armata inglese entrava ordinatamente in città, senza colpo ferire.

Con gli effetti che ogni conflitto porta dopo la sua fine, anche a Tripoli qualche, tempo dopo l'ingresso degli Inglesi, si respirava un'aria frenetica di ripresa e le attività artigianali e commerciali ricominciarono a funzionare a pieno ritmo. Riaprirono anche le Scuole e corsi di lingua inglese, frequentati assiduamente da un gran numero di giovani Ebrei. Alla carica di Sindaco, venne insediato dagli Alleati, un certo Col. Mercer, e a Delegato il mag. Arkin, quest'ultimo, Ebreo osservante, già Sindaco di Natania, in Israele, durante il Mandato britannico. A lui si rivolse il Consiglio del Maccabi, dopo essersi

Roberto Arbib

il "GHESH"

non piace ai Tripolini

Hamos Guetta

Quaranta gradi (stessa sensazione di Tripoli). Sono affacciato alla finestra del mio primo piano, a cercare disperatamente (ma invano) che un soffio di vento mi solletichi il viso. Guardo giù. Ci sono Renato, Agostino e Stella nel cortile. I miei nuovi amici.

Sono entrato a casa loro per la prima volta qualche giorno fa. Quasi quasi non c'entravo! Una casa stracolma di oggetti. Oggetti dappertutto. Oggetti a non finire. Bacheche appese al muro. Mensole. Candele. Candelabri. Cofanetti. Quadri. Posacenere. Bicchieri. Avevo quasi paura di muovermi... avevo la sensazione che se mi fossi mosso in un modo leggermente avventato mi sarebbe cascato tutto addosso.

"Ma come hanno fatto ad accumulare tutta 'sta roba?" penso tra me e me.

Immagino che sia successo più o meno questo: «Questo non si butta! Mi ricorda mia madre» ha detto qualcuno.

«No! Quella no! È una vita che ce l'ho! Quella deve restare lì!» qualcun altro.

«Non ti azzardare a toccare quella statuetta. Ha cent'anni!» qualcun altro ancora.

«Non potrei vivere senza questa maglietta!»

«Questo era di mia nonna e deve restare dov'è»

Ecco. In questo modo ci si costruisce una bella galera attorno, una gabbia fatta di oggetti, un mondo esterno a cui ci si attacca per paura di perdere se stessi. Come se la nostra identità fosse legata ad una cosa. Con questo atteggiamento (pauroso rispetto alla perdita degli oggetti) si approda a al famoso *ghesh* (così chiamiamo tutti gli oggetti di una vita che non hanno alcun uso ma da cui non si riesce a distaccarsi).

"Come farà a pulire la madre?" mi sono chiesto ad un tratto.

Questa domanda è balenata nella mia mente al ricordo di mia madre che, per fare le pulizie di casa, lanciava secchi d'acqua sui muri e sui pavimenti! Una casa vuota, la mia. Essenziale.

Se vivessimo in una casa come quella di Renato, Agostino e Stella mamma potrebbe anche impazzire.

Solo secchi d'acqua... le case ebraiche di Tripoli erano vuote.

Ricordo le folli pulizie pasquali... acqua e pulito a volontà per eliminare anche il più piccolo granello di farina che avrebbe invalidato la festa.

"Sole e vento bucato stupendo!" esclamava mia nonna stendendo i panni, contenta perché bastava un giorno per avere di nuovo tutto pulito negli armadi, che in questo modo non si affollavano di vestiti inutili. Una o due magliette... lava e metti... poi butta e cambi. Una casa con tanti fili e tanti secchi d'acqua, odore di pulito e solo l'essenziale. Non c'era neanche il forno... non era indispensabile... il pane fatto in casa ed infornato nella *kusha* (forno di quartiere)... ad ognuno il suo pane... ogni famiglia fa un segno sul suo pane per riconoscerlo... oppure gli dà una forma diversa. Tornava papà da lavoro... una pentola... una sola pentola... l'unica pentola... scandiva il tempo... l'amore... gli affetti...

Ma non mancava mai tutto quello che serviva per la vita nei suoi bisogni essenziali.

"Sarà che la cultura ebraica non lascia spazio al culto ed all'accumulo di oggetti..." mi viene da pensare, considerando quanto sono vuote le case (piene, però, d'armonia).

E meno male che è così, sennò come avremmo fatto a lasciare tutto dietro di noi, a Tripoli, quando siamo stati costretti a fuggire? (L'armonia ce la siamo portata).

Se le nostre vite fossero dipese dalle cose che abbiamo lasciato... saremmo tutti morti (sotto il peso delle valigie, intendo!).

Invece eravamo liberi... in questo senso... e lo siamo ancora... l'attaccamento alle cose materiali non ci appartiene (non si sa mai!).

Ci basta un simbolo, come la *mezuzà* della nonna, per dare valore alla nostra identità. Tutto il resto ce l'abbiamo nel cuore. Abbiamo perso tutto in quella sporca guerra del '67, ma so che il ricordo non morirà mai. Si può ricominciare a vivere in qualsiasi posto anche nudi.

Anzi, non ci può essere rinascita senza una bella ripulita!

In fondo ai Tripolini non è mai piaciuto il "gesh" e la pasqua è sempre vissuta come una festa della liberazione, liberazione dagli oggetti inutili, appunto, il "GHESH".

Sono Sergio Bianconcini, architetto.

— Sergio Bianconcini —

La mia famiglia è di Monte San Savino, qui sono nate mia mamma e mia nonna.

La casa che sento mia è a Monte San Savino, sulla piazza, davanti alla "Guglia".

La Guglia è il punto di ritrovo dei savinesi che, tutti i giorni e nei pomeriggi d'estate, si siedono lì a godere il venticello che entra da Porta Fiorentina, sfiora la piazza, corre per corso Sangallo, avvolge le colonne della Loggia dei Mercanti, sosta, poi entra nello stupendo cortile del Palazzo di Monte, scende verso i pozzi sopra il Cisternone.

Poi di nuovo sul Corso, su verso la chiesa di Sant'Agostino e via per Borgoforte attraverso Porta Romana, e giù nella valle verso Roma.

Più tardi a tramonto inoltrato nelle sere d'estate, il cielo, visto da Piazza di Monte, tra la torre del Palazzo Pretorio ed il campanile della Pieve, si tinge di toni inattesi...indaco, violetto e spruzzi di verde scuro. Dura solo pochi istanti, poi lascia la scena al blu della notte.

Io son cresciuto e ho studiato a Roma, ma aspettavo le estati per tornare al Monte e restarci diversi mesi, sino alla attesa vendemmia.

Così si son formate le mie radici, con la memoria di una campagna che viveva l'ultimo tempo prima del grande cambiamento portato dal miracolo economico.

Arriva la costruzione dell'Autostrada, il traffico veloce, i trattori ormai ovunque, e i campi che cambiano misura e coltura.

In pochi anni si modifica il paesaggio che conoscevo ed avevo imparato ad amare.

Paesaggio costruito grazie alle indicazioni di uomini illuminati, al lavoro sapiente dei contadini con l'aiuto prezioso dei buoi chianini, allora animali da lavoro, ora

bestie famose nel mondo per la qualità ed il prezioso sapore della loro carne.

Cambiano anche i borghi, si svuotano, i mezzadri lasciano le campagne, quasi un abbandono, un degrado. Poi l'università, il lavoro e la famiglia mi han tenuto lontano dal Monte.

Intanto c'è una rinascita, con nuovi lavori, nuovo benessere e l'arrivo dei forestieri "gli uomini del nord e d'oltralpe" scesi in Toscana ed in Val di Chiana alla ricerca dei borghi d'arte, della qualità del paesaggio e della vita, della qualità del bere e del mangiare.

Monte San Savino, come altri borghi di questa valle, è testimone del passato, spettatore e attore di questo mutamento verso il futuro.

Dopo trent'anni anch'io son tornato, a Monte San Savino, mia memoria di terra e di radici, dei riti della terra, dei ricordi da bambino, dei tempi ritmati dal sole e dalla luna, delle veglie e del passo dei buoi della Val di Chiana.

Son tornato come altri alla ricerca di quanto si è conservato, di quanto si può ancora salvare di questa memoria, accompagnando il cambiamento ed il progresso, per trasmetterla ai figli, a quanti desiderano dividerla.

Son tornato alla ricerca nuova di sapori antichi, alla scoperta di un nuovo paesaggio disegnato dalle geometrie delle vigne alte che si insinuano tra le antiche terrazze degli oliveti in una nuova armoniosa sintesi di disegno e promessa di sapori, stupendo equilibrio tra la campagna antica e la forma nuova di questa valle emblema di cambiamento e ragionata evoluzione.

GERMOGLI 5

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale ebrei di Libia

I germogli sbocciano della terra, l'usignolo `e tornato e nel paese si ode la tortora

Cari amici lontani e vicini, ieri per la prima volta sono andato a Or-Yehuda a visitare il Museo degli ebrei di Libia.

E' stato veramente una occasione stupenda e invito tutti, coloro che avessero occasione di passare di la o visitare Israele di fare una visita ne vale la pena, foto oggetti di prima di dopo delle scuole dei circoli dello sport del teatro, tutto esposto in maniera emozionante, il tutto grazie all'impegno di pochi volenterosi che donano tanto del loro tempo alla consacrazione di questi ricordi.

Un grazie e un invito a tutti di venire a vistare

Dr' Shimon Fargion

